

A

MAGYARORSZÁGI KEGYES TANÍTÓREND

KECSKEMÉTI FŐGYMNASIUMÁNAK

TUDÓSÍTVÁNYA

az 1877/8-iki tanévről.

KÖZLI

Dr. POLÁK EDE

IGAZGATÓ.

KECSKEMÉTEN,
NYOMATOTT TÓTH LÁSZLÓNÁL.

1878.

A

MAGYARORSZÁGI KEGYES TANÍTÓREND

KECSKEMÉTI FŐGYMNASIUMÁNAK

TUDÓSÍTVÁNYA

az 1877/8-iki tanévről.

KÖZLI

Dr. POLÁK EDE

IGAZGATÓ.

KECSKEMÉTEN,
NYOMATOTT TÓTH LÁSZLÓNÁL.
1878.

T A R T A L O M.

Nevelésünk betegsége és orvossága.

I. Adatok a főgymnasium 187/8-iki történetéhez.

II. A bevégzett tananyag.

III. A főgymnasiumi ifjúságnak érdemsorozata.

IV. Statistikai táblázatok.

V. A jövő tanév megkezdésére vonatkozó értesítés.

Nevelésünk betegsége és orvossága.

*„Legyetek tökélyesek, mint a ti
mennyei Atyátok is tökélyes.“ Máté 5, 48.*

Szinte cseng fülünk a kiáltozástól, melyet úton-útfélen hallunk, s mely talán soha sem volt hangosabb, mint épen századunkban. Ez a kiáltozás egy-egy „heuréka“, mely annál zajosabban hangzik fel az emberek ajkairól, minél nagyobbak, fontosabbak a fölfedezések, találmányok, melyekhez nemünk kitarító, fáradatlan erőfeszítése által az elméleti, de főleg a gyakorlati élet terén jut.

Hogy ezek haladásunknak megannyi mérő fokaiúl tekinthetők, nem kell mondanunk. Senki sem vonhatja józanúl kétségbe, hogy többé-kevésbé a tökély adja meg valódi értékét a létezőknek. A gyémánt, mint idomtalan göröngy, lábai előtt hever az embernek; míg kisímitva, csiszolva koronáknak képezi ékességét. A csemete, vadon állapotában alig költi fel valakinek figyelmét; ellenben beoltva, nemesítve zamatos gyümölcseiért mindenkitől becsben tartatik. Az állatok, vad állapotukban úgy szólva inkább kárt, mint hasznot hajtanak; idomítva, szelidítve pedig megfizethetetlen jó szolgálataik folytán általános kedveltségnek örvendenek. És az embernek vajon eredeti állapotában kellene maradnia? Csak neki kellene a természet kebelén élő lények közt kivételt tennie? Csak neki nem lehetne a fejlődés, haladás útján előre mennie? Csak neki nem volna célja a természetének megfelelő tökélyesedés? . . . Az nem lehet.

Az ember, szintúgy mint a többi lények, a nemesedésben, tökélyesedésben találja becsét, értékét. A világon uralkodó teleologikus renden belül minden lénynek megvan a maga célja. Ha már a többi lények tökélye s ezzel összeeső célja abban áll, hogy az ember hasznára alkalmasan fordíthatók legyenek; miben áll az ember célja? Abban talán, hogy a földön élvén, a földnek éljen? Abban talán, hogy „nem mint egy anthropomorphikus teremtő képmása, hanem a phylogenia tiszta napvilágában, mint az állatország legkifejlettebb alakzata, mint oly szervezet, mely sok millió év folyamában a gerinces elődök

sorozatán keresztül képződött s a létért való küzdelemben messze túlszárnyalta minden rokonát“ (Häckel beszéde a német természettudósok- és orvosoknak 1877. szept. 18—25. Münchenben tartott gyűlésén), pusztán állati, bár megnevesedett ösztönök hatása alatt éljen? Abban talán, hogy, — mert az, mit mi gondolkodásnak nevezünk, Moleschott szerint úgy sem egyéb viló működésénél, mert az, mit mi léleknek nevezünk, Hartmann szerint úgy sem egyéb finomult s öntudatra ébredt anyagnál — gondolatainkkal, törekvéseinkkel a földi élet határai között maradjunk? Szóval abban, hogy vágyaink, reményeink az élet szűk körén túl nem terjedhetnek; tehát úgy éljünk, hogy abból mennél több hasznot, örömet, élvezetet meríthessünk?

Ezek szerint nem lényegbeli, hanem legfőleg fokozatbeli különbség volna állat és ember között, következésképp cél tekintetében sem ütnének messze el egymástól. Ime az „újabb kor Bábele“, mely ellen a vallás, a tudomány és az emberiség öntudata egyaránt feltámadnak. Ezek ugyanis nyíltan vallják és bizonyítják, hogy lényeges különbség van köztünk és az állatok között. Ez a különbség pedig abban áll, hogy nemcsak testünk, hanem lelkünk is van; következésképp, hogy ama tökély, melyre mint célra törekednünk kell, sem szorítkozhatik kizárólag a földre s azzal rokon testünkre. Sőt lelki természetünk magasbrendűségénél fogva kiválólag ez elé kell a tökély-célt tűznünk. E tökély-cél pedig nem állhat másban, mint az embernek Istenhez mennél hasonlóbbá levésében, vagyis erkölcsi örök rendeltetésére és abban az ideiglenes, a földire való törekvésében; „mert a nevelésnek csak azt kell csinálni a növendékből, a mit önmagából s a mire önmagát kell nevelni; de ez nem egyéb, mint az erkölcsi rendeltetés, melynek elérésétől függ végelemzésben minden emberi egyednek igazi értéke.“ (Lubrich, Neveléstudomány. I. k. 194. l.)

Mert az egyén örök célja a Teremtő által úgy van megállapítva, hogy annak valóstítása a földi cél valóstítását is magában foglalja. Már Platon nem földi, hanem égi szeretetbe helyezte az ember tökélyét (Protagorász, 30. fej.) és attól föltételezte a családok és államok biztonságát, boldogságát, „ha valaki imádkozván és áldozván, kedves dolgot tud az isteneknek mondani és tenni.“ (Eüthüfrón, 16. fej.) A római bölcselő szónok is a földinél valami magasbra utalta az embert: „Sunt enim in terra homines non ut incolae atque habitatores, sed quasi spectatores superarum rerum.“ (De natura Deorum. II. k.) Krisztus pedig mint megtestesült Isten egyenesen az isteni tökély megvalósítására hívja fel az embert: majd midőn mennyei Atyját állítja föl mintaképpül azon szavaiban: „Legyetek tökélyesek, mint a ti mennyei Atyátok tökélyes“, majd midőn önmagának követésére ösztönöz bennünket, mondván: „Példát adtam nektek, hogy a mint én cselekedtem veletek, ti is úgy cselekedjetek“ (Ján. 13., 15.); következésképp önmagának, mint Istennek, követését tűzi tökély-célul az ember elé.

A történelem bizonyítja, hogy egyesek és nemzetek azon arányban halad-

nak előre a műveltség és boldogság útján, a mily hűséggel és kitartással követik a vallásukból maguknak alkotott eszményt. „Hellas — mondja Mommsen — nemcsak egész szellemi fejlődését, hanem nemzeti egyesülését is, a mennyiben egyáltalán elérte, vallásának köszöni; mindaz, a mi a hellen életben nagy, és mindaz, mi benne közvagyon volt: az isteni jóslatok és ünnepek, Delphi és Olympia, a hit leányai, a Múzsák körül forog.“ (A rómaiak története. I. k. 236. l.) Róma, a míg énekelheté róla a venusiai dalnok:

„Dis te minorem quod geris, imperas;

Hinc omne principium, huc refer exitum“ (Carm. III. 6.) — bensejében biztosságot és meglelégedést, kívül tiszteletet, hódolatot talált; s ott, hova legiói léptek, a római sas tekintélyével gyökeret vert egyszersmind a civilisatio.

Ha már a görögök és rómaiak téves ideálokért való lelkesültség mellett is ennyire jutottak; mit hozhatott létre a krisztusi ideál követése! Számláljátok meg, ha tudjátok, a keresztény műveltség csodáit. A keresztény eszmény, mely Krisztusban valósult, „út, igazság és élet.“ Ez úton haladva jutott el az eberiség azon meggyőződésre, hogy: „A kereszténység általános életelv, mely a maga általánosságában mindennemű viszonyokra alkalmazható és minden valódi szellemi törekvést fölvesz magába a művészet, tudomány, általában az anyagi és szellemi foglalkozás terén.“ (Lubrich, A nevelés történelme. II. R. I. K. 14. l.) Ez eszmény, mint tűzoszlop, vezette nemünket addig nem ismert kincseknek birtokába; ez eszmény, mint gileádi balzsam, gyógyította ki az embert lelke halálos sebeiből s adta vissza az életnek, a halhatatlanságnak. Ez volt a zászló, mely az emberiséget annyi küzdés után a nagykorúság diadalára vezette; ez volt a gondos anya, ki örködött, hogy nemzetfiai az összeomló római birodalom romjai el ne temessék; ez volt a gát, mely az Európát polgárisodásával együtt elpusztítással fenyegető népvándorlás árját feltartóztatá; ez volt a paizs, mely a mohamedanismusnak a népek keblére irányzott halálos nyilait felfogá; szóval, ez volt a hajó, mely kezdetétől fogva az emberiség szerencsáját, boldogságát magában hordá mindenha. A krisztusi eszmény az egyedüli győzelmet biztosító vezér, most is, midőn az éjszokról lavínaként leomló hordák eltiprással fenyegetik Európának keresztény magról nőtt, de a nemzetek által nyugalmas időkbekn eléggé meg nem becsült polgárisodását. Ennek megismeréséből fakad még egy Kaas Ivornak ajkain is ily nyilatkozat: „Én, ki, mellesleg legyen mondva, protestáns vagyok, az erkölcsi világhatalmat képező katholicismus befolyását az egész keleten a magyar államra nézve nagyon becses szövetségesnek tartanám, és a magyar államnak a katholicismussal való intím viszonyát egyébkint is monarchiánkra és a magyar államra nézve politikailag értékesnek és ápolandónak itélem.“ (L. A képviselőház 1878. máj. 16-iki ülésén tartott beszédét.)

Krisztus a való eszmény, az egyetlen talizmán, melyet önvesztük nélkül

sem egyesek, sem nemzetek nem nélkülözhetnek; ő az igaz eszmény, melyet minél jobban megközelítünk, annál pontosabban teljesíthetjük földi rendeltetésünknek megfelelőleg a társadalmon belül egyház, haza és min magunk iránti kötelmeinket és annál biztosabban elérhetjük örök rendeltetésünket.

Innen következik, hogy az a nevelés, mely e magasztos ideált szem elől téveszti, nem főlemel hanem lealacsonyít, nem nevel hanem pazarol, nem épít hanem ront.

És ha mégis napjainkban ez iránynak oly sokan vannak védői; ha ez irány oly mély gyökeret vert a szívekben, hogy abban kell keresnünk nevelésünk betegségét is mind a társadalomban, mind az iskolában: megérdemel egy kis fáradságot, hogy számon kérjük azon indító okokat és érveket, melyek őket ez irány követésére sarkalják; vagyis ama latin szavakban kifejezett igazság szerint: „*Opposita inxta se posita magis elucescunt*“ — állítsuk ez irány képviselőjével az úgy nevezett haszonelviséggel szembe az eszményiséget, hogy megismerjük: melyik a jobb, s annak győzelmét erőnktől telhetőleg elősegítsük, a betegségnek megfelelő orvosságot pedig elértemtsük.

* * *

Művelődésünk történelmének tanúsága szerint az emberiség előtt mindig lebegett egy fensőbb, magasabb cél, és minél közelebb ért e célhoz, azon arányban érezte magát boldognak; mert egy fokkal mindig fölebb emelkedett az erkölcsi tökélyben, a lelki jóságban, mely előfeltétele a benső békének, a szív nyugalmának, a viszonylagos boldogságnak.

„A virág s az erény két atyafi gyermek;
Egy szívből egymással nem ellenkezhettek.
Tudod, mi a virág? — a földnek jósága;
Tudod, mi a jóság? — a lélek virága.“ (Petőfi.)

Igen, a jóság, az erény: virág, és e virágnak illata, gyümölcse: a boldogság. E boldogságért küzdöttek és küzdenek folyvást az emberek; ezért áldozzák napjaikat, éjeiket; ezért feszítik meg erőiket. És elérik? A tudós, ki a tudomány művelése által hírnevet szerzett magának — a lelkét eltöltő nyugtalan-ságról panaszkodik. A művész, kit a vésője vagy ecsete alól kikerült remekek dicsőség sugaraival öveztek körül — nem tud borongós érzelmeitől menekülni. Az államférfi, ki hazája ügyeinek diadalra juttatásával ezer és ezer tapsot aratott — ott hordja keblében azt a nevezhetetlen érzést, mely lelkét, mint szél a parttól elkapott sajkát, kétség, bizonytalanság közt hányja-veti. A kereskedő, ki fáradatlan munkásságával kincset kincsre halmozott — keserűen veszi észre, hogy aranyainak fénye mellett annál kiáltóbb a sötétség, mely szívében lakik. A világi, ki az öröm, az élvezet egyik serlegét a másik után üríti ki — azon nyomasztó meggyőződésre ébred, hogy az, mit méznek tartott, lassan ölő méreg.

A munkás, ki napi keresményeiből családja főtartását biztosította — a mulékony örömek mellett vajmi nagyon érzi, mint rágódik életkedvén a búsongás férgé.

Mondjátok meg, mi bántja ez embereket? Mi eszközli nyugtalanságukat? Mi okozza boldogtalanságukat? — Mert nem azon az úton haladnak, mely a boldogsághoz vezethet; nem azon eszközökkel élnek, melyek lelki nyugalmat szerezhetnek; nem azon célért lelkesülnek, mely benső békéhez vihet.

Az emberek azon mértékben szoktak súlyedni s ezzel boldogtalanokká lenni, a mily mértékben mosódik el lelkükből egy magasabb Valóba vetett hit. Ugyanis, az ember méltósága, a teremtett lények fölötti fölénye kiválólag abban áll, hogy nem tapad a földhöz; hanem nemesebb természete sugalmát követve mintegy a lelkek törvénye szerint Ahoz vonzódik, ki őt alkotta és főtartja. Ha már e fensőbb Lénytől eltávolodik: csodálhatjuk-e, ha irányt veszve majd ide majd oda fordul, hasonlóan a hajóhoz, mely delejtűjétől megfosztva iránytalanságában nem egyszer igyekszik menekvést keresni az őrvény Sirén-hangtól visszhangzó mélyében; vagy hasonlóan a vas- és aczéldarabokhoz, melyek ha mágnesök vonzó köréből kivétnek, csörömpölve hullanak alá.

Vedd ki a halat a vízből és megfosztottad az élte főtartására szükséges föltételtől; szakaszd el az embertől Istent, az örök igazságot, a lélek e légkörét, s az emberi szellem a tévedések útvesztőjét ki nem kerülheti; zárd el a földtől az eget, és elzártad az emberi életben annyira szükséges igaznak, szépnek, jónak csemetéit fentartó, nevelő isteni harmat forrását.

Ha tekintet nélkül a tisztább, nemesebb, mennyei boldogságra, vágyai kielégítését, magát a boldogságot, e földi életre korlátolja: mi lesz az embertől? „Hajó, — úgy mond Eumelos, Pygmalionhoz intézett beszédében nekünk is szólva, — melynek vitorláit szél nem duzzasztja; szemek, melyek elveszték látásukat, és csak csüggedés, bánat és kétségbeesés vár reá.“ (Vasilidis-Kállay, Galátea. I. felv. 1. jel.)

Ha igaz, hogy „a neveléstannak sem joga, sem ereje nincs arra, hogy önállólag magától állíthasson fel egy, az egész nevelést irányzó főelvet eszményül“ (Palmer, Evang. Paedagogik. 9. l.); s ha igaz, hogy „az az erkölcsi ideál, melynek a nevelésben uralkodnia kell, csak a keresztény hit alaptanaival összhangzó bölceleti vizsgálódások eredményeiből kölcsönözhető“ (Stoy, Encyclopädie der paedagogik. 31. l.): úgy méltán mondhatja Lubrich, „hogy valóságos történeti személyes eszmény nincs, csak Krisztusban“ (A nevelés történelme. II. R. II. k. 221. l.); hogy — ebből folyólag — „a keresztény öntökélyesedéshez, mint főelvhez, főcélhoz, a nevelésben mindenkinek ragaszkodnia kell . . . mert azt, mint az ember természetéből folyót, a pusztá bölcelkedés útján is kifejthetni; a bölcelők a keresztény tökélynél magaszosabbat, az egyesekre és az emberiségre nézve boldogítóbbat nem jelöltek ki, nem is fognak kijelölni

soha; örök becsű, általános, isteni szózat az, minden időre, minden helyre, minden körülményre, minden emberre szóló eszme, de Jézus Krisztusban eszménynyé testesülve, úgy hogy azt a műveltség legalsó fokán álló ember is fel-foghatja.“ (U. o. 175. l.)

Ebből érthető, hogy azok, kik ez isteni eszménytől eltávoznak, egyik tévedésből a másikba esnek és, midőn megnyugtató boldogságot keresnek, mint egy új Ahasvér, kínzó boldogtalanságot lelnek. És csakugyan elmondhatjuk, hogy sem Bacon vagy Locke deismusa, sem Spener vagy Franke pietismusa, sem Rousseau vastag érzékiségre vivő naturalismusa, sem Basedow vagy Campe philanthropinismusa, sem napjaink tanférfiainak kizárólagos realismusa vagy humanismusa nem hozá, mert nem hozhatá meg, a nevelési üdvöt; az emberi szellem tévedéseinek ragyogó szárnyú pillangói ezek: csak arra valók, hogy helyet adjanak a keresztény-humán nevelés sasának, mely daczol viharral, vésszszel, s mely Krisztushoz, az igazság napjához, emelkedik.

Mit mondjunk azokról, kik Istent megvetve, anyagot imádvá

„Futnak, rohannak e gömbbel forogva,

A földi jólét, e vak-nap körül“ (Mindszenty) — és a materialismus lelket ölő karjai közt hánykódnak?

Természetesnek fogja találni mindenki, hogy az ember, ki az igaz Istenben és annak élő szeretetében található tökélyt és boldogságot elvetette, azt másutt fogja keresni. Így keresi azt a materialismus alapján álló utilitarismus a haszonban, a jólétben vagyis abban, miszerint, a helyett hogy az embernek a keresztény öntökélyesedésben kitűzött végcélját: az isteni eszményt törekednék valósítani; ideiglenes célokért küzd a nevelés terén. Ez által, természetesen, fölcseréltetik a föltétlen jó a föltétessel, a szükséges az esetékessel, a végetlen értékű a végessel; s a paedagógiai bölcsesség helyét elfoglalja az az eszélyesség, az az okosság, mely nem annyira a belsőnek vagyis a léleknek erkölcsi kialakulását eszközlő tényezőket, mint inkább külsőségeknek, u. m. a gazdagság, kényelem, haszon, élvezet sat. megszerzésére szolgáló vágyakat s ezek kielégítését megkönnyítő eszközöket nyújt az embernek. Tehát a haszon embere kezét fogva a philanthropiával érzéki igényeinek, vágyainak kielégítésével kecsegteti az embert, hogy az emberiség magasabb feladataitól elvonja — tehát egy pohár zavaros víz; a helyett hogy magához az üdítő forráshoz engedne járulni: lelke szomját testi itallal akarja eloltani.

Nemcsak, philanthropicus, humanisticus buzgalmat negélyezve kosmopoliticus álláspontra helyezkedik, amennyiben nagy garral követeli minden emberi egyed hasznát, boldogságát. Azonban, midőn a küszöbön jajgató inséget egypár fillérrel megnyithetné, azt önelvezetére fordítja. Hogyan is kívánhatja valaki, hogy megoszassa mással „a mit Isten adott“? Ő, ki nem ismer Istent, nem ismeri az élet szellemibb, eszményibb nemét; ő, ki váltig mondogatja:

„Az életet fenéig ismerem,
S ma eldobom, ha kell, — hiszen mi más
A célja végre: mint evés, ivás“! (A délibábok hőse. 24. l.)

Midőn emberszeretetének gyakorlása tekintet is alig érdemlő cselekvényt kívánna, szűkkeblűen visszahúzódik. De mikor ez némi önmegtadással jár, hogy adhatna előnyt másnak maga fölött; hiszen nem hiába hallotta annyiszor, hogy még „a szentnek is maga felé hajlik keze“! Midőn Istenért, hazáért vagy valami nemes ügyért tette hevülnie, áldozatot hoznia kellene, a tétlenség zsidósága lepi meg szívét. Van jó dolga. No bizony, csak az kellene még, hogy most, midőn még a „felvilágosult“ francia nemzet is egy, Istent tagadó Voltaire-ért lelkesedik: ő Isten gondolatával, mely nem egyéb, mint „beteg velőknél lázas lüktetése“, foglalkozzék! Papok dolga, minék ártaná ő ebbe magát! Azok meg épen csodálkozását, sőt szánakozását költik fel, kiknek szíve sebesebben dobog a haza nevére, s kik szinte áhítatszerű bensőséggel sohajtják:

„Jer Albion; taníts hazát szeretni,
Nem nagy szavakkal, — tettel, igazán;
Nem éltetemet vakon kockárára vetni,
De munka által szolgálnom hazám.“ (Déliab. hőse. 126. l.)

Mi hasznot hajtott — úgy mond — egy Aristidesnek, Regulusnak, Hunyadinak, Széchenyinek, Deáknak hazaszeretetök, hogy tőle, ki mindennek gyakorlati oldalát szereti venni, hasonlót várnak! De teljes világosságban az mutatja meg előttünk őket, midőn Krisztusnak ezen főséges érteményű szavait: „A mit akartok, hogy cselekedjenek nektek az emberek, ti is azokat cselekedjétek nekik“ — így magyarázzák: Mozdítsuk elő embertársaink javát, hasznát; de csak annyiban és akkor, a mennyiben és a mikor az saját javunkra, hasznunkra is szolgál.

Tehát csak az érdek, a haszon, a jólét, a boldogság, szóval az eudaemonismus az a mammon, melynek ez emberek áldoznak. Földi haszon, jólét, boldogság és eszmény, végezzél — mikép illenek ezek együvé a halhatatlan lelkű ember fogalmában! Még ha szellemi, erkölcsi volna e, végezzélül tűzött haszon, jólét, boldogság; de hányan vannak, kik azt egyenesen az érzéki ösztönök, vágyak kielégítésébe, a testi gyönyörbe, élvezetbe helyezik.

Ez volt volna hát az az eszmény, mely nagy őseink lelkét megihlette, gondolkodását fölemelte, érzelemvilágát megnesemesítette, cselekvését megtermékenyítette? Ez volt volna az a tűzoszlop, mely sz. Istvánunkat, sz. Lászlónkat s többi nagy királyainkat hont alkotó és fentartó munkájokban vezérelte? Ez gyújtotta volna lángra Zrínyink, Faludink, Mikesünk, Virágunk, Kazinczyink, Vörösmartynk lelkében az örök szép isteni szikráját? Ez ültette volna be Pázmányunk, Eszterházyink, Révayink, Telekink, Lonovicsunk, Eötvösünk szívébe a nemzeteket éltető igazság szent szerelmét? Ez sugalta volna ama nagy gon-

dolatokat, melyek apáinkat múltunk nagy válságaiban kínzó kételyeikből kiségitették!? Ez szülte volna ama fönkelt érzelmeket, melyek a romlottság éjében honfitársainknak vezérsillagokként ragyogtak? Ez edzette, aczélozta volna meg akaratukat, hogy nagy tetteikkel kortársaikat léhaságukból felelősségre ne vonják magukat. Mikép teremhetne ugyanaz a fa életadó és életlő gyümölcsöt? Avagy ugyanazon fa gyümölcseiül tekintsük a múltnak fölemelő nagy példáit jelenünk elcsenevész, törpe jelenségeivel?

Igazán szólva, valljuk meg, semmi köze annak azon eszménynek, mely a kereszténységből fakadva megtermékenyíté a lelkeket. Ez az eszmény, ha annak nevezhető, anyját a modern tudományban birja, melynek célja: az embernek függetlenítése Istentől. Így, midőn azt hirdeti, hogy az ember nem Mózes elbeszélése szerint, hanem természetes fejlődés, önképződés útján jött létre, az emberi származás nemesi oklevelét nem Istenre, hanem az ősiszapra vivén vissza: elszakítja az embert Istennel egybefűző köteléket, elválasztja a vallástól a morált, lerombolja az ember Istentől való függésének alapját. Még tovább megy. Állítja, sőt kétségbe vonhatatlan igazságul, természeti törvényül kiáltja ki, hogy a létért való küzdés az emberiségnek természetes állapota. A lét fentartásáért folyó küzdelemben mindenki jogos téren áll, következőleg: jogos a győzelem, melylyel a gazdag a szegényt eltiporja; indokolt a siker, melyet az erőszak a gyöngeség elgázolásával magának kivív; meg nem támadható a kannibáli vadság, melylyel a szenvedélyeiben dühöngő emberi szörny a gyanútalan becsületességet áldozatul ejti; egészen igazolt a gyilkosság, az öldöklés, melyet egyesek egyeseken, nemzetek nemzeteken elkövetnek. Íme, a modern tudomány által felállított eszmény szerint a kereszténység tiszta, boldogító erkölcsstana ellenében: a lét biztosításának célja szentesíti a leggonoszabb eszközöket; békét, szeretetet hirdető tana ellenében egészen természetes az elnyomottak, elgázoltak kebléből felhörgő „vae victis“ jajkiáltás! És, hogy a rettenetes gyakorlattal fenyegető elmélet megkoronáztassék, a modern tudomány azt tanítja, hogy valamint letűnnek az egyes korok, megsemmisülnek, mint ilyenek, az egyes állatfajok; úgy az ember is csak ideiglenes jelenség a földön. Túlvilág, halhatatlanság, jutalom, büntetés: ábránd, csalóka tévedés, önámító képzelődés! A nap világossága lassanként elfogy, földünk kihűl, légkörünk életadó elemei megromlanak, állatok elvesznek, növények elrothadnak; mi természetesebb, mint hogy az ember, kinek — mint mondogatják — lelke a szervek összeműködésének eredménye, a szerveit alkotó elemek megromlásával létezni megszűnjék. Tudománya és művészete, erényei és bűnei, törekvései és alkotásai, eszménye és tévedése — fuimus Troës . . . Ki ne ismerné fel a modern tudomány által felállított e szörnyű eszményben vagy — mondjuk ki — tévedésben a haszonelviség forrását? Ki ne ismerné föl az ellentétet, mely a krisztusi s a modern eszmény közt van? Ott a szépség, itt a rútság; ott az emelkedés, itt a

súlyedés; ott a béke, itt a háború; ott az összhang, itt a zűr; ott az életadó, itt a halálhozó gyümölcs. Igazán, fel kell kiáltanunk Chateaubriand-nal, a katholicismus ez újabbkori apologetájával: „Lesz idő, midőn csodálkozni fognak az emberek azon elfogúltságon, mely annyira félreismeré azokat a szépségeket, melyek a kereszténységnek már csak nevei- és kifejezéseiben is rejlenek, és nem fogják megérteni, mint lehetett gúnyolni az észnek és balsorsnak vallását.“ (A kereszténység szelleme. II. k. 235. l.)

Azonban a hásonelviség hívei közül a jobbak az igazságnak némi színével állanak elő, midőn magukat menteni akarják. Hallgassuk meg érvelésöket és lássuk, nem alkalmazhatjuk-e arra is az ismeretes közmondást: „Nem mind arany, a mi fénylik“?

Belátjuk, — mondják — hogy a társadalomban nincs minden helyén. Így, hogy példával szolgáljunk, nem lehet elégedettséget éreznünk a fölött, hogy az ember tevékenységét elő- és balítéletek irányozzák, s hogy önállóságát a társadalomban uralkodó szokások, nem egyszer a megélhetés gondjai korlátozzák, sőt kockáztatják. A minek következménye, hogy az ember az adott körülményekbe belenyugszik, a korszellemmel megalkuszik; s még szerencse, ha ekkép el nem veszti minden szép, jó és igaz iránti érzékét.

Nem tagadjuk ugyan, — folytatják — hogy koronként erélyes hangok emelkednek az embereknek lethargiájukból való felrázására; hogy támadnak olykor férfiak, kik profétai szellemmel és határozottsággal küzdenek a megrögzött szokások és balítéletek ellen s nem egyszer a társadalomnak romlatlan vagy még egészen meg nem romlott elemeivel egyesülve harcra kelnek a társadalmi visszasságok, bajok, tévedések, bűnök hydrái ellen. És az eredmény? Látszatra sikeres, a mennyiben némi kevés időre javulás áll be; de nem sokára a régi kerékvágásba jut minden, — tanúságául annak, hogy az emberiség minden látszólagos javulása, haladása mellett is egészben véve mindig ugyanaz marad, hasonlóan a kör periferiájához, mely, hogy azzá legyen, a mi, csak oda tér vissza, a honnan kiindult. Honnan következik, hogy nem érdemes a létező bajok miatt panaszkodni; hanem legtanácsosabb a világot úgy venni, a mint az van. Nem kell tehát törődni azon eszményekkel, melyeket az emberiség egyes bölesészei, költői felállítottak. Ne háborgassák álmainkat Kantnak vagy Kőlcseynek fényes, de nem valósítható ábrándképei; ne zavarják meg nyugalmunkat Shakespeare-nek vagy Vörösmartynek tagadhatatlanul szép, de a való élettel vajmi sokszor ellenkező gondolatai. Mit mondanánk mai nap pl. annak, ki Kantnak ezen szavaira akarná alapítani a nevelést: „A gyermeket nem a jelen, hanem a jövő — a mennyire lehet — legjobb állapotra, az emberiség eszményére kell nevelni“? (Ueber die Paedagogik. 17. l.) — Ebből pedig az következik, hogy a gyermeket is, ha a társadalom hasznos tagjának, de egyszersmind boldognak kívánjuk látni: úgy kell nevelnünk, hogy nevelé-

sünk által mindazon ügyességet, gyakorlatltságot megszerezhesse magának, melyeknek leendő társadalmi állásában közvetlen hasznát veszi; ellenben mellőznünk kell mindazt, mi neki ezen állásában ártana vagy legalább nem használna.

A nevelésnél — okoskodásuk szerint — a társadalmi állásnak kell irányt adóul szolgálni, vagyis kinél-kinél a társadalmi állás szabja meg a neki szükséges ismeretek minőségét és mennyiségét. És ez rendén van. Mert mit használ a sok oldalú és magasabb ismeretek köre annak, ki alacsony társadalmi állásában belátja ugyan a baj nagyságát, tudja annak gyógyító szerét; de erejének, tehetségének hiányában, állásának igénytelenségében azon még sem segíthet, vagy ha segíteni akar, nemes törekvésének esik áldozatul? Ehez hasonlítva nem aránytalanul boldogabbnak érezheti-e magát, ki magasabb ismeretek hiányában minden tépelődés, a magasabb tökély utáni vágy minden nyugtalanító hatása nélkül élvezve napi örömeit, tölti életét? Ennélfogva nem kell a gyermeket úgy nevelni, hogy a társadalomban egykor társai fölött szellemi fensőbbiséggel rendelkezhessek, annál kevésbbé úgy, hogy nagyszerű célok valóításán törhesse fejét; mert ez által egyenletes középszerűségben élni szerető társait nyugalmokban csak megháborítja, sőt nem ritkán megszokott örömeiket, csöndes élvezeteiket is megzavarja — a mi bizonyára nem barátaiává, hanem ellenségeivé teszi őket, magára nézve pedig eddig nem érzett kedvetlenség és elkeseredés forrásává válik.

Ha talán céljai nemességétől áthatva azok valóítására nógatja társait, vagy netalán a vonakodókat az igazság keserű hangján leczkérteti: nemcsak nem találkozik részükről elismeréssel, de a megszegyenítés érzetéből fakadt boszúlási szándék üt sátozt szívökben; és e boszúlo szándékukat még az esetben is, ha kénytelenek megismerni annak fölöttük való tökélyét, legalább abban fogják kimutatni, hogy titkon kisebbítik, háta mögött rágalmazzák, s ha hatalmokban áll, üldözik.

Épen káros pedig az a nevelés, mely a jó iránt oly erős vonzalmat, szeretetet öntött a gyermeki szívbe, hogy az minden kis hiány, botlás, hiba láttára is érzékenykedik; ellenben legokszertűbb az a nevelés, mely a gyermeket mások hibái, vétkei iránt elnézővé, türelmessé teszi, nem feledvén egy pillanatra sem a köztapasztalat által felmutatott tény, miszerint az emberek nem szívesen túrrik, hogy valaki jobb legyen vagy többet tegyen, mint ők.

Azután idejét kell várni mindennek — hangzik tovább okoskodásuk. A magot is, hogy csírást verhessen és majdan izletes gyümölcsöt hozhasson, nemcsak természetével egyező talajba kell vetnünk; hanem az erre való alkalmas időt is meg kell választanunk. Mire való tehát azon törekvés, mely az emberiség kebelében olyasmit akar meggyökereztetni, mire még fogékonysága nincs? „Ne coneris contra ictum fluminis“ — mondja még a szentírás is.

Nem tagadjuk ugyan, hogy fokozatosan sok javult a világon; de ezek is nem annyira egyes férfiak, mint az időviszonyok, körülmények s jobbadán oly okok által hozattak létre, melyek épen ellenkezőkre engedtek következtetni. A történelem pedig számos példával bizonyítja, hogy az emberiség boldogságán csügghető férfiaknak legszebb tervei vagy valósítatlanul maradtak, vagy maguk félreismerést, hálátlanságot lőnek kénytelenek tapasztalni, vagy pedig legnemesebb törekvéseiknek estek áldozatul.

Mundus se expedit. — Nem kell a világot javítani akarni; hanem ellenkezőleg hagyni, hadd menjen a maga útján. Ha ezt tesszük, ha félszégeibe magunk is bele nyugszunk, s gyermekeink nevelését is ez elvek szerint intézzük; számíthatunk arra az oly nagyon ohajtott boldogságra, mely nélkül az élet nem egyéb szánandó, bár olykor, fényes nyomorúságnál. — — —

Ha már a haszonelviség embereinek okoskodása fölött elmélkedünk és érveik súlyát mérlegeljük, bármennyire kérkedjenek is az igazság színével; lehetetlen okoskodásukat tarthatatlannak, érvelésöket erőtlennek nem mondanunk. Mert mindaz, ki figyelemmel kíséri az emberiség történelmét, kénytelen megismerni, hogy ha mégis voltak akár egyik akár másik kornak hibái, tévedései, árnyoldalai; megvoltak jó tulajdonai, erényei, fényoldalai is: és ha súlyedés jelét vesszük is észre ezen vagy azon egy kornak; ez csak arra szolgál, hogy a fölemelkedés, az előhaladás, az isteni, eszményi tökélyhez való közeledés valóságát annál szemléletesebben feltűntesse, — hasonlóan az anyaföldhöz, melyet a tél megfoszt ugyan egy időre ékeitől, de csak azért, hogy a tavasz azt még bájolóbb ruhába öltöztesse, a nyár annál zamatosabb gyümölcsessel gazdagítsa. „A történetíró ne feledje, — mondja szépen Lubrich — hogy: bajnak egy kor sem volt híjában, s hogy a múlt század könyvetései közé nem egy termékeny mag is esett a jelenkor számára.“ (A nev. tört. II. r. II. k. 121. l.) Midőn a kertész a fa ágait levagdálja, nem azért történik-e ez, hogy az utána annál dúsabb lombzatot hajtson? A földbe vetett mag elrothad ugyan, de vajon nem tiszereződik-e meg akkor, midőn a végleges enyészetnek látszó rothadás öléből új életre kél? Ne mondjátok hát, hogy az emberiség nemcsak nem halad, hanem inkább előbbi állapotába esik vissza.

Nem tagadjuk, hogy egyes nemzetek életében egyszer-másszor történt hanyatlás, fordult elé visszaesés; azt is tudjuk, hogy olyan nemzetek is voltak, melyeknek emlékezetét csak a történelem őrizé meg számunkra: de ez a többi nemzetek-, tehát az emberiség nagyobb részére nézve arra szolgált, hogy az ezt előidéző okokat, bajokat kikerüljék, miként a kormányos, ki a legnagyobb ovatossággal kerüli ki a sziklát, melyeken elődje hajótörést szenvedett. Er-rando discimus; áll úgy az egyesekről, mint az egész emberiségről. „Igaz, hogy az igazságot többször keressük, mint találtuk; de az is igaz, hogy „Az emberi elme mindig fogékony volt az igazság ereje iránt, s azok ellenében, kik az em-

beri természetet minden áron kisebbíteni akarják, jegyezzük meg, hogy a tévedés is az igazságon élőködik, s azért tud múló hatalmat gyakorolni, mert igazságnak látszik és az igazság fájának egyik kores hajtása.“ (Dr. Alexander Bernát, a phylosophia történetének eszméje. 54. l.)

Hiszen már azon körülmény, ha tudjuk, hol a veszély, hogy azt kikerülhessük: haladásnak nevezhető.

Azután ki vonja kétségbe, hogy az apák tapasztalataikkal elősegítik gyermekeik ismeretkörének tágulását? És ha igen, nem fogja senki józanul tagadhatni lehetőségét annak, hogy egyik század tanítására szolgálhatott, a mint hogy szolgált is a következő másikkak. És ezt vallja a történelem is, mely ha értesít bennünket arról, hogy ez a század hasonló volt amahoz; megbizonyítja azt is, hogy egyik század sem volt teljesen egyenlő a másikkal. Valamint folytonosan változó mozgásban van az idő, nem kevésbé változik az emberiség is az időben; a mennyiben a megelőző arra szolgál, hogy az őt követő tökélyesnek adjon helyet a jövőben. S ha volt és van tökélyesedés, tagadhatjuk-e, hogy e tökélyesedés szintén csak emberek által eszközöltetett, eszközökül szolgálván a Gondviselés kezében arra, hogy világökonomiájában az ő imádató tervei, céljai általok valósítassanak meg?

Lehetetlen megállanunk, hogy Kölcsenek ide vágó gyönyörű szavaival ne fejezzük ki magunkat. „Tekints — úgymond — az egészre, s lehetetlen meg nem vallanod, mikép a világ népei közt ezer jó látszik ugyan csirájában megfojtva, ezer küzdő pályája közepén elsúlyesztve stb.; mégis a műveltség nagyobb-nagyobb terjedését, az erkölcsök szelidülését, az ismeretek közönségeseését, múlt századokat a jelen korrall összehasonlítva, nagy tömegben szemléljük. Vesd össze az időt, midőn Idomeneus saját gyermekét megáldozni gondatlan fogadása miatt magát kénytelennek hívé; az időt, midőn a spartai nép Karthago szövetségét csak úgy fogadé el, hogy az templomait embervérrel többé ne fertőztesse; s ismét az időt, melyben a kereszténység isteni alapítója ellenségeinket szeretni tanított. S nem látod-e e három lépcsőn keresztül az óriási emelkedést? Való, hogy az emberek az isteni tanító szavait közönségesen meg nem tartották; való, hogy időről-időre borzasztó jelenetek gyakran tűnnek fel: és mégis oda jutottunk, hol a rabszolgaság eltörlése, az ember becsének általános megismerése s ezredek óta fennálló kasztok összeolvadása kivihetetlennek többé nem látszik; s ugyanazon emberfaj közt, mely valaha embert áldozott, gladiatorait egymást gyilkolni gyönyörködve nézte, a rabszolgává tett embert barmainál kevésbé kímélte s több efféle. Ezek s az ilyenek jelei: mikép a népek tanító gyakori veszélyeik mellett is nem hiába szórták a magot.“ (Parainesis.)

És mit mond Eötvös, e mély elméjű államférfiú? Azt, hogy: „A ki a történelemmel komolyan foglalataskodik, azon meggyőződéshez jut, hogy egész világtörténetünk egy folytonos haladás története.“ (Gondolatok. 189. l.)

A közélet mutatja, hogy az egyes emberek tökélesbülhetnek. Tekint-sünk csak műhelyében egy mesterembert, nem igyekeznek-e az munkadarab-ját napról-napra tökélesbülő módon végezni; a művész nem viraszt-e egész éje-ken át, hogy munkában levő festményén, szoborművén stb. a lelkében élő szépet mennél hübben és vonzóbban állítsa elé; az államférfi nem töri-e hosszú-hosszú időn keresztül fejét, hogy népe számára mennél tökélesebb államfor-mát alkosson; a hadvezér lelkét nem foglalkoztatják-e oly tervek, mikép lehetne mennél rövidebb idő alatt, mennél kevesebb pénz- és vérkoczkázattal a rég ohajtott győzelmet s ezzel a béke áldásait megszerezni? Valósággal tehát min-dig tökélesebb után törnek az emberek: mi egyrészt saját természetükből ma-gyarázható; másrészt egy tökélyes, magasabb, isteni eszmény lebeg előttük, melynek néma szózata visszhangzik szívökben.

„Szellembeszéd az, mely nemesb körökből
 Felénk rebeg, mint édes zöngemény,
 Tanúja, hogy lelkünk vele rokon,
 S megvetjük e földnek hitvány porát,
 Keresve utat a magasb körökbe.“ (Madách, Az ember tragoediája. III. kiad. 248. l.)

Mikor fog pedig általában véve az egész emberiség a lehető tökély fokára emelkedni, ki tudná megmondani. Sokan vannak, kik a divatos természettudo-mányi áramlat hatása alatt tagadják, hogy a világon czélok rendje uralkodnék, s midőn a czélokat a „véletlen“-, a „törvény“-nyel helyettesítik, logikai követ-kezetességgel e rend örök Urát is tagadják. Nem kísérjük ezeket azon kérdése-kig, melyekre maguknak minden fejtörés mellett sem adhatnak feleletet. Nem írgyeljük, csak szánjuk keresztény világrendünk alapján a modern tudósok e tan-talusi tudásszomját. Vannak olyanok is, kik e teleologikus rendet megengedik, de Istennek az emberiség életébe, a történelem alakulásába való befolyását ta-gadják; szerintök nem isteni, csak emberi czélok szerepelnek a világtörténe-lemben. Mi egyéb ez, mint czélokat fogadni el, azok okfeje nélkül? Ily ala-pon nem csodálkozunk, hogy még szellemes írók is ellenmondásokba bonyolódnak. „Nem hiszszük többé, . . . hogy a történelemben valami abszol ut eszme nyi-latkozik és* kifejlődik“; „ellenben tudjuk, hogy mindenható mechanizmus nyilatkozik a történet alakulásaiban.“ (Dr. Alexander B. Id. m. 49. l.) Ki nem látja itt a mélyig ható ellenmondást a felfogásban, mely a történelemben a „mindenható mechanizmus“ gyámoltalanságának ajtót nyit, „az abszol ut eszme“ mindenható Urának ajtót zár; mely „Isten akaratjának nyilvánulásait, a tőle kitzött czélokat sem tartja történeti eszméknek“ (Id. m. 46. l.) de azért a történetírónak feladataként említi: „a világ rendjének nyomozását, a dolgok zavaró útvesztőjében isten vezérlő újjának megsejtését“? (Id. m. 621. l.)

Mi, kik a hívó nagy tudósokkal mondjuk, hogy „ha Istenben vagy a lélek halhatatlanságában való hitünkről szólunk, akkor olyan bizonyosságot akarunk

kifejezni, mely független az érzékek és ész tanúságától s mégis meggyőzőbb mindeniknél; mert sem az érzékekre hivatkozás, sem a logikai okokkal való következtetés meg nem ingathatja“ (Müller M. Újabb felolvasásai a nyelvtud. 614. l.): valamint elismerjük a világon uralkodó czélok rendének szerzőjeül Istent; úgy azt is valljuk, hogy Isten akarata a történet alakulásain belül az emberiség életére intező befolyást gyakorol. Ez alapon állítjuk, hogy az isteni Gondviselés magának tartotta fel az emberiség nevelését. „Mindazáltal ama nagy drámában, melyet történelemnek nevezünk, fontos szerep jut az embernek is, — szerep, melyben nem az előlegesen betanult szavakat mondatják el vele, hanem belejátszik az emberi szabadság is. A szabad akarat következtében Istennel — kinek akarata az erkölcsi törvényekben van kifejezve és megismertetve — közreműködhetik és ekkor jól cselekszik; vagy ellene is működhetik és ekkor rosszra használja szabadságát. Csakhogy az isteni befolyás mindig a rossznak ellensúlyozására van irányozva, és ekkép történik, hogy az emberiség kitűzött végcéljától soha el nem tereltethetik.“ (Rézbányai J., Európa művelődési történelme... I. k. I. f. 15. l.) Ez magyarázza meg, hogy a hívő ember a természetében fölzredült tökélyesedési köteleesség szózatára — az emberiség tökélyesedését kívánva, de Isten bölcs terveinek útjába nem vágva — fáradatlanul tör folyton előtte lebegő fensőbb, eszményi célja felé. És pedig annál buzgóbban, kitartóbban; mert tudja, hogy a legparányibb kezdet sokszor a legnagyobb szerű eredményeknek volt szülője; mert tudja, hogy egyes embernek is nem egyszer sikerült bámúlatos műveket létrehozni. Nem fog tehát csüggedni, ha mindjárt nem látja is törekvéseinek sikerét; mert soha sem feledi, hogy a Gondviselés mindennek megszabta rendét, idejét. Kölcsenynek megható szavaival fogja ő mondani: „A bölcs késő öregségében is elülteti a fát, noha hasznával maga nem élhet; de érti, mikép az rendes időre megnő s unokáját gyümölcsessel enyhíti. Ő tudja, miért kell várni; s ki várás után sok jót nyert, az munkálni a jövő korért sem rest. — A választottak sokfélék: egyik választva lőn, hogy elvettessék, mint a mag, jövő aratás reménye végett elrothadandó; másik, hogy érett kalászként tűnjék fel, idejét töltve sarló alá jutandó. Ily rothadásra szánt mag volt a két Gracchus, ily sarló alá jutott kalász Július. És bár küzdéseink mellett magunk számára jobb napokat nem vívhatunk ki: de tisztán érezve, hogy emberi rendeltetésünk főcélja nem is ez vala; nem nézünk vissza átokkal a pályára, mely ha nekünk tövist hozott is, nemünknek most vagy jövőben virágot és gyümölcsöt teremhet.“ (Parainesis.)

Ezek átgondolása után ki fogja alaposan állíthatni, hogy az emberiség szakadatlanul egy körben mozog; hogy folyton ugyanazon állapotban marad; hogy tehát a gyermeket is az ilyen folyású jelen világ számára kell nevelnünk?

Ki ilyesmit állítana, az bizonyára figyelmen kívül hagyná a történelmet és tapasztalást, melyek épen ellenkezőről tanúskodnak. Ezek ugyanis azt bizo-

nyítják, hogy az ember feladata: a tökélyesbedés. Ha ez nem volna, úgy megtagadnók tőle természetének legnemesebb tulajdonát, jellemvonását: a tökélyesedhetést. De ezt, tekintetbe vévén az emberi szellem műveit, melyek a fokozatosan növekvő tökély nyomait viselik magukon, józanúl nem tagadhatjuk. Nem, mert ez által az állatokhoz alacsonyítanók le, melyek minden ügyességök mellett sem tudják a fokozatosan emelkedő tökélyesbülés jeleit felmutatni, úgy építvén fészket a fecske, czelláját a hód most, mint ezer év előtt. Igaza van Eötvös bárónak, midőn mondja: „Abból, mert az emberek különböző korszakokban egymáshoz hasonlók maradnak, az emberiség tespedését következtetni semmivel sem józanabb; mint ha valaki abból, mert a fa minden tavasszal az előbbiekhöz hasonló leveleket hajt, azt következtetné, hogy a fa nem nő.“ (Gondolatok. 195. l.) Ennél fogva nem tagadható az ember tökélyesedhetése.

Már pedig éppen ezen fölénye az embernek az állatok fölött, mely magában hordja egyszersmind halhatatlanságának csíráját, dönti meg a haszonelviség okoskodását. Mert ha az embernek, hasonlóan az állatokhoz, ugyanazon műveltségi fokon kellene maradnia: úgy, szintén hasonlóan az állatokhoz, műveltségi fokával arányban álló, tehát czéljának elérhetésére teljesen kifejlett szervezettel jönne a világra; tudna mindent, mire szüksége van, s így a nevelés fölöslegessé válnék. Ez pedig — mint kiki tudja — nem történik.

Abból sem lehet alapos, a fönnebbieket meggyöngítő vagy éppen lerontó érvet felhozni, hogy sok ember nemcsak nem adja tökélyesbedése jeleit, de sőt tudatlanságában úgy szólva megcsökönysödött. Mert ez csak azt bizonyítja, hogy adott ugyan a Gondviselés tökélyre irányuló hajlamot belénk, de ennek felerősítése, a tehetségnek tehetséggé fejlesztése részben az ember szabad akaratától, részben viszonyainktól, körülményeinktől függ. Azonban, ha megengedjük is, hogy a viszonyok a tökélyesbedést sok emberre nézve megnehezítik és annak többoldalúvá fejlődését akadályozzák; azt nem fogjuk tagadhatni, hogy a tökélyesedés bizonyos mértékben mindenki által valósítható. Mert ha a tudomány vagy művészet sokféle ágaiban nem emelkedhetik is valaki magasra: a Názáretinek tanításában és életében föllelhető magasztos, eszményi tökélyt megközelítheti; amennyiben a keresztény jó erkölcsöt, erényt nemcsak megismerheti, de gyakorolhatja is. A keresztény erkölcs pedig azon delejtű, melynek irányt adása mellett élünk hajójával mind a földi, mind a földöntúli boldogság révét megtalálhatjuk. Abból tehát, hogy az emberiség boldogságának előmozdításában nem mindenkinek jutott valami tetemes osztályrész, vagy hogy némely rendkívüli tehetség a körülményektől akadályoztatva ki nem fejlődhetett, vagy talán éppen meg is semmisült; nem vonhatjuk le követendő irányszabályúl, hogy a lehetőségig sokoldalú s egyszersmind fensőbb irányú nevelés egyáltalán káros, vagy hogy azt csak a magasabb osztályok és jobb tehetségek kiváltságának kell tartanunk. „Minden egyénnek természetéből folyó köteles-

sege a tökélyesedés először önmagára, másodszor az egészre nézve; miből önkényt következik, hogy a tehetségek általános fejlesztésére, mint a tökélyesedés alapjára mindenkinek joga és kötelessége van. A fejlődés első éveiben ki is tudná meghatározni, melyik gyermekben van azon erő, mely egykor az emberi társaságra nagyobb befolyással leszen?“ (Niemeyer, Grundsätze der Erziehung und des Unt. I. R. 384. l.)

És miért kellene épen a magasabb osztályokra szorítanunk ezt a nevelést? Hiszen a legszembeszökőbb példák fölös számmal mutatják, hogy az alacsony viskó gyermeke sokszor nagyobb és jótékonyabb befolyást gyakorol a társadalomra a fényes paloták szülötténél. Ha a világtörténelem a Sokratesekről, Cincinnatusokról, Leókról, Kolumbusokról, Shakespeare-ekről, Napoleonokról s még számosakról, mint olyanokról beszél, kik szegény sorsukból kiemelkedve maradandó benyomást gyakoroltak nemzetökre s közvetve az emberiségre: ép úgy beszélhet hazánk történelme Kinizsijeiről, Kapisztránjairól, Istvánffyairól, Frater Györgyeiről sat., kik ha nem származtak is fényes nevű ősöktől, annál fényesebb betűkkel irták be évkönyveinkbe neveiket. Nagy igazság rejlik ezen szavakban: „Kinek a közönségesen, a mindennapin felülemelkedni erő nem jutott: az kitetsző helyre ne álljon. Hazát és emberiséget csak jelesek boldogíthatnak, s e célra munkálás kötelessége alól nem vétetik ki más, mint a természetből tehetség nélkül hagyott szerencsétlen. Ha bámúlatos művet írni, fontos ütközetet nyerni, phidiási szobrot állítani, országos alkotmányt alapítani sat. nem mindenkitől telik: de elveit, érzéseit mindenki megtisztíthatja, magát erény követésére mindenki szoktathatja, hasznos ismereteket mindenki gyűjthet.“ (Kölcsey, Parainesis.) Ha tehát a tökélyesedés nem is követeli, hogy valaki az egyes tudományszakok-, művészeti ágakban stb. a fejlettség legmagasabb fokára jusson; de a gyermek tehetségeinek általános és összehangzó művelését, hogy ez által bármelyik életpályán közvetlenül saját, közvetve pedig hazája és az emberiség tökélyesítésének művében önálló részt vehessen, magától elodáznia nem lehet.

Azonban föltéve, de meg nem engedve, hogy az ily nevelés nélkül hagyott gyermek boldogabbnak érzi magát az emberek között, hogy tehát a lehető sokoldalú s főnkelt irányú nevelés a tehetősnek is káros; az a kérdés támad: vajon tökélyesedés és boldogság utáni vágyát melyik fogja jobban kielégíthetni? Bizonyára az, ki ismeretei által tudomására jutott azon helyes eszközöknek, melyek által azt megszerezheti. Nem kételkedünk, hogy úgy az egyik mint a másik igyekezni fog magának megszerezni a boldogságot: de azon sem kételkedünk, hogy míg amaz csak az érzékeit ingerlő s állati életet nyújtó dolgokban fogja helyezni boldogságát; ez csak abban fogja azt találni, mit az ész és erkölcsiség szabta határok közt kellemesen élvezhet.

Vessétek el, dobjátok félre a szép, jó és igaz ideálját az ifjú nemzedék elől; döntsétek le a krisztusi eszményt, e rézkígyót, mely egyedül orvosolhatja

a butaság, tévedés és bűn kígyói által akár az egyeseken, akár a nemzeteken, akár az egész emberiségen csipett sebeket; tépjétek szét a golgothai zászlót, mely alatt még a legkétségbeesettebb helyzetekben is mindig diadalra tudott emelkedni a tévely szörnyeitől zaklatott igazság, győzelemre szert tenni a bűn fojtogató karjai közt vergődő erény: és elvetettétek a fogakat, melyekből a vagyontokra, véretekre áhítózó viperák, sárkányok kelnek ki; leraktátok alapköveit azon épületnek, melyben a falak összeállításához szükséges ragacsot embertársaitok ártatlanul kiontott vére, a betetőzéshez megkívántató földézetet pedig a társadalomnak milliók boldogságát magával temető végromlása fogja megadni. Akarjátok a párisi Commune-t új, az előbbinél talán még borzasztóan nagyobb szerű kiadásban látni; akarjátok a szociál-demokracziának vérfagyasztó s a római circusok orgiáihoz hasonlóan, szörnyű élvezettel kínálkozó látványát földézni: csak ez ideált kell megszüntetnek, és biztosak lehettek, — az annak helyébe állított haszon, boldogság elérésére vezető eszközök kiválasztása- és felhasználásában nem fogtok a Rochefort-ok, Hödelek, Nobilingek részéről különbséget tapasztalhatni, akár fejedelmek boldogságának, akár tinboldogságtok romjain vezetne is ahhoz útjok keresztül. „Eszmény kell az emberi elmének, az kell az akaratnak is. Ha ezt nem a hit, nem a keresztény szeretet nyújtja: az önzés fogja nyújtani“ — mondta nemrég Magyarország hercegprímása. (Elnöki beszéd a Szt.-István-Társulat 1878. márczius 28. tartott közgyűlésén.)

Hiába hangoztatják a haszonelviség képviselői, hogy szánakozásra méltók azok, kik a világjavítás eszményi álmában ringatóznak; mert míg egyrészt kevés sikere leszen fáradozásuknak, másrészt meg csak saját életüket keserítik, — holott a korhoz, annak szelleméhez okosan alkalmazkodva megelégedettségben tölthetnék napjaikat. Ezeknek az Üdvözítő azon szavaival felelünk, melyeket a fölötté siránkozó asszonyokhoz intézett: Jeruzsálem leányai magatokon és fiaitokon sirjatok! Igaz, hogy e földön a jóknak, a nemesért küzdőknek igen gyakran rágalmaztatás, megtapodtatás, sőt olykor halál az osztályrészök. De hisz az emberiség legjobbjai, ha valamely nagy eszmének, elvnek, igazságnak szolgálatában keserű könyek közt tölték is életüket, nem tekinthettek-e haláluk óráján megelégedéssel a sikerre, mely törekvésük díjául jutott; vagy legalább nem dobogtathatta-e szívüket sebesebben azon biztos remény, hogy a mag, melyet elvetettek, idő folytán felnő s az igazságért éhezőknek és szomjazóknak gyümölcseivel táplálékot, az élet bajai hordozásában elfáradtagnak lombozatával nyugvóhelyet adhat? Kolumbus, Keppler, s annyi jelesek, kik tudták, hogy Humboldt Sándor szép szavai szerint: „minden igaz tudomány az igazság aranyáért küzd, a másnemű arany mellékes“ — a félreismerés, nélkülözés, üldözés daczára, melyet kiállani kényszerültek; boldogságukban nem érzik-e jobb hazájokban magukat boldogabbaknak látva, hogy a halandók közt halhatatlan lőn az eszme, melyért küzdeni, szenvedni, éltökkel áldozni mindig

készen voltak? Maga Krisztus, az emberiség e végtelen érdemű jótévője, ki „pertransiit benefaciendo“, a Crucifige után, melyet a hálátlan tömeg neki-vadúlt dühvel üvöltö felé, nem érte-e meg a maga és tana feltámadásának Allelujáját?

A gondolat, hogy a vetést a jég elverheti, hogy az építményt a tűz megemésztheti, hogy a műremeket barbár kezek elrombolhatják: visszatartsa-e a szántóvetőt, építészt, festőt vagy szobrászt a munkától, mely ezereket menthet meg az éh haláltól, nemzedékek hosszú sorának nyujthat menedéket, századoknak adhat szívet, lelket nemesítő élvezetet? „Mert nemesak minden jótett, de még minden jobb gondolat és nemesebb érzés is meghozza jutalmát. Mert ha a világ elfeledi is legszebb tetteinket; szívünk, mint az edény, mely egykor drága illatot foglalt magában, megtartja minden érzésnek nyomait. S ha van valami, mi a jobb embert az élet bajai közt vígasztalhatja, ez azon meggyőződés, hogy éltenek minden pillanatában öntudatlanul is saját jövőjén dolgozik. Életünk termékeny földjében minden megtermi gyümölcsét, s valamint a bűn vagy tévedés nem marad büntetés nélkül, úgy minden jó meghozza jutalmát, legalább az által, hogy jobbá tesz bennünket.“ (Eötvös, Gondolatok. 40—41. l.)

Sőt föltéve, hogy ez nem is következne be, vagy, hogy ugyanazon szellemes írónk szavaival éljek: „Ha minden fáradozás, melyet embertársaink javára fordítánk, haszontalan volna, s legnemesebb törekvéseinknek nem lenne semmi eredménye; ha magasabb vágyaink nem teljesülhetnek, s a szép és jó soha nem győzhet a világon: még akkor is e nyomorult létnek legszebb része azoknak jutott, kik csalódásaikat sirukig megtarták, s ha nem győztek is, legalább végső lehelletig nemes czélokért küzdöttek.“ (U. o. 56—57. l.) Avagy tekintsetek meg egy hittérítőt, kinek csak Istenbe vetett bizalma és bátorsága nagyobb szenvedéseinél; nézzétek és magyarázzátok meg magatoknak azon törhetetlen kitartást lelkesedés és benső, boldog érzés nélkül, melyet nemcsak az üldözésekkel, de magával a halállal szemben is tanúsít. Azt gondoljátok, hogy mindezt talán az emberek előtt aratandó dicsőségért, talán ideiglenes haszon-, tetemes anyagi vagyonra való kilátással teszi? És miért ne gondolhatnátok, mikor a történelem bizonyossága szerint annyian voltak hadvezérek, tudósok, művészek sat., kik dacoltak idővel, betegséggel, halállal, csakhogy elmondhassák magukról a költő szavait: „Nevem kivívtam mély porából s általadám maradékaimnak“; mikor annyian voltak ifjak és öregek, asszonyok és férfiak, kereskedők és üzérek, kik vészszel, viharral s a veszélyek ezer nemével szembe néztek, csakhogy az így szerzendő kincset Moliére Harpagon-jával „lelkök barátja“ként szívökre szoríthassák! De csalódtak. Az ő szívét s egész lényét egy le nem írható s csak tisztelő csodálattal tekinthető szeretet emeli; szeretet, mely elhagyatott pogány embertársainkat akarja megnyerni Krisztusnak s benne a földi és mennyei társadalomnak. És ne higyétek, hogy

ezen, egyébként anyagi nélkülözésekben annyira gazdag lelki állapotát fölcserélné azon sybaritákéval, kik csak dobzódásban, kéjelgésben lelik boldogságukat. Nézzetek egy szeretet-nénét és tagadjátok el, ha tudjátok, hogy e gyöngéd teremtmény tiszta, önzéstelen lelkesedéssel teljesíti önként vállalt kötelességét. És vajon az az öröm, melyet érez azon tudatnál, hogy egy-egy Lázárnak baján enyhíthetett, egy-egy elhagyatott szenvedőt fölsegíthetett, a bánat és nyomor egy-egy gyermekének szívére írt önthetett: nem nemesebb, nem fölmagasztalóbb-e azokénál, kik nem szolgálni csak szolgáltatni kívánnak? Nézzétek a tudomány és művészet fölkejtjeit: mint küzd amaz egy igazság keresésében éveken keresztül fáradhatatlanul; mily epesztő hévvel sóvárog ez az eszményi tökély megközelítése után. És ha amaz a feltalált igazságon érzett boldogító megelégedését, ez az eszményinek, vásznára festett visszképén élvezett boldogságát nem vágyik fölcserélni az érzékiség rabjával — ne csodáljátok. A modern világ fia, kit gyönyörre vágyó éhe-szomja a földhöz kötöz, nyugöz, — hogyan tudna fölemelkedni a fensőbb sphaerák zenéjét hallgató Pythagorashoz; hogyan tudná megérteni a város ostromakor, sőt még az életveszélylyel szemben is szellemekkel foglalkozó Archimedest; hogyan tudná kicsinylés, gúnymosoly nélkül említeni Aquinói Tamásnak, a középkor e legnagyobb geniejének, vagy Laverrier-nek, legújabb korunk e csak nemrég letűnt lángelméjének példáját: kiknek egyike csak akkor fogott a legnehezebb theologiai, metaphysicai kérdések vizsgálásához, ha már a Mindentudó segélyét kikérte; másika soha sem tudott addig örülni csillagászati fölfedezéseinek, mielőtt azokért a Fölfeszítettnak hálát nem adott?

Ez az öröm, ez a boldogság tiszta, zavartalan s, mert az örök isteni eszmény szeretetéből fakad, egy csepp belőle „mézzé vált tenger“; ellenben az a serleg, melyből az érzékimádó ürité az élvezet mézét, nem hagyja-e maga után a keserűség ízét? A rózsák, melyekkel fejöket megkoszorúzzák, nem hordják-e magukkal sebző töviseiket? Az élvezetekbe merülés nem fenyegeti-e betegségekkel az élvezőt? A test mértéktelen gyönyörét nem fizeti-e meg nagyon drágán a lélek — a magasabb iránti eltompulásával? És „boldogság-e az, ha az érzékiség rajongója fölbredvén mámorából, sem erkölcsi tudatában, sem értelmében semmi olyast nem lel, mi vigaszt volna képes nyújtani?“ (Lubrich, Neveléstud. I. k. 217. l.)

Ki ne emlékeznék kedvesen vissza a letűnt ifjúkorra; arra a korra, mely oly rózsás színben festé élénk a még messze jövő képét, mely „lángoló, de tárgyat nem lelt indulataival“ szívére akart ölelni minden szépet s nagyot, mely az igazat és jót nem fontolgatni, csak szeretni tudta, mely merész, de őt annyira elragadó, boldogító terveinek végrehajtásánál egy félvilágra számolt? Az őszbeborúlt aggastyán boldogságának nem képezi-e kiegészítő részét, ha végig tekinthet ifjúkora azon nevezetesebb mozzanatain, melyekben az Isten

jóságára hivatkozásnál imádságra olvadt a romlatlan kebel; az igazság fölemlítésénél szeretetre lágyult a meg nem fásult szív; a dicső példák elsorolásánál lelkesedésre lobbant a fogékony kedély; az isteni eszmény megpillantásánál szinte szárnyra kelt a nagyratörő ész? Mindez a képzelődés műve. És ti ezt el akarnátok úzni? Ti, a hideg értelem emberei, csak a testi élvezettel kínálkozó jelenre akarnátok szorítani az embert? „Nyomjátok el — mondja Lubrich, paed. tudományunk ez első rangú művelője, — a phantasiát, a költészetet a keblekben, építsetek mindent az értelemre: s az embert a természet adta édenből ez élet tövises földjére űzetik ki, s a kitépott remény helyébe az emberiség iránti bizalmatlanság s kétely növényét ültetitek szívébe.“ (Neveléstud. u. o.)

Ha már a képzelődés is, mely pedig oly gyakran leledzik teljesülhetetlen utopiákért, ily gyönyört szerez: mit mondjunk azon boldogságról, mely lelkesültségünkkel párosul akkor, midőn annak nem teljesülhetetlen remények, de egy jobb, nemesebb világ, melynek elérhetése a keresztény embernél minden kétséget kizár, találja tárgyát? Mily, reménytől csillogó szemmel, örömtől lángoló arczezal látjuk az atyát beszélni fiai előtt nemes terveiről; mily bizalom és önérzet lelkesíti a tudóst az utazásával tenni szándékolt fölfedezések emlegetésénél; mily — mondhatni — előleges meglegedettség feszíti keblét az államférfiúnak az általa népe javára életbe léptetni akart intézmény ismeretetésénél! S mondjátok meg: ha ily örömet szerez egy szép vagy jó eszme fölött való tervezgetés, gondolkodás; mennyivel nagyobbat szerezhet az valósúlása folyamában! Szinte szívünkéből veszi a szót Niemeyer, midőn mondja: „Ha már a gépésznek egyetlen eszméje kárpótlásul szolgálhat a feláldozott mindennapi élvezekért; ha a művész éltét adja művészetéért: mily magasztos lehet az a lelkesültség, mely az örökké igaznak, jónak, szépnek terjesztésében, egy szebb, jobb világnak létesítésében leli egyedüli örömét; mely szabad, felvilágosult, tiszta, bölceleti — hősi szellemmel párosulva az emberiséget a sokféle, különösen pedig az erkölcsi nyomortól megszabadítani buzgólkodik. Talán biztosan mondhatnók, hogy az így lelkesült szellemek, tervök teljesülésének előérzetében a valósággá leendő isteni országnak sejtelmében, hol csak igazság és erény uralkodik, oly magasztosan boldog állapotban érzik magukat, hogy azt semmi olyannal, mit fejedelmek és népek adhatnak, még koronával sem cserélnék föl; épen azért, mert az ország, melyben ők buzgólkodnak, nem e világból való. Az ő boldogságuk akaratjok- és munkásságukban rejlik. Nem fejezhetni ki, mondják ők, mennyi jót eszközölt a maga tanítványjaival egy Solon, Numa, Pythagoras, Sokrates, Zeno, hogy ne említsük az isteni Nazarenust, ki a kis Judaeában mintegy elrejtve járt, mindenkitől elhagyatva kínzás és gúny között kereszt halált szenvedett, s kinek hátrahagyott igéje a világot megváltottatta. Mert az igazán bölceleti szellem, vagyis a megfontoló, átható és az

örök törvények szerint akaró ész a föld sava volt mindig.“ (Grundsätze . . . I. R. 391—392. l.)

Ha már egy futó összehasonlítást tesz a haszonelviség saját követőinek s az eszményiség híveinek élete közt: lehetetlen be nem látnia, hogy míg amazoknál a méz is méreggé lesz, ezeknek fájdalmaik is örömekké válnak; azoknál az élvek is elcsüggedést, levertséget, ezeknél a szenvedések is lelkesültséget, fölemelkedést okoznak, hasonlóan ama hal-epéhez, melynek használata másoknál betegséget idéz elé, az öreg Tóbiásnak elveszett egészségét is visszaszerzi.

Ne az eszményiség követőin, hanem magatokon szánkozottak tehát, — hogy nem mondhatjátok az eszményiség emberével Kölcsey szavait: „Miképen szenvedés és kebelszaggató áldozat tulajdon örömet hoz lelkeinknek és sorsunkon felülemelkedni megtanít. Ki csak társasági mulatságokban óhajt ragyogni, vagy épen tudatlanok által akarja magát bámúltatni; az könnyű módon elérheti céljait, de értelmesektől megvettetik. A ki azonban . . . magasbra törekvő társaságban a szép és jó példáit jókor szemlélhetette; annak kötelessége úgy élni, hogy a mindennapiság köréből kiléphessen.“ (Parainesis.)

De midőn az eszményiség elveinek hódoló egyén kilép e körből, nem helyezi magát a világgal, a korszellemmel szöges ellentétbe; nem tér ki az akadályok elől; mert tudja, hogy küzdelem edz és vezet győzelemre, s hogy kisebb-nagyobb szelek erősítik meg a fát is a legnagyobb zivatarok kiállására. Az eszmény embere soha sem téveszti szeme elől, hogy: „a verseny a természet és társadalom törvénye egyszersmind; a természetben az akadályokkal való küzdelem által fejleszti az emberi erélyt; a társadalomban a vetélytársakkal való küzdés által fokozza a versenyzést. Ez az élet folyása, ez a század szelleme. — E pontban követem a szentírás eme szavait: ne coneris contra ictum fluminis — más szavakkal: haladj a korrallal, nem hogy azzal együtt magadat megromlani engedd, hanem hogy azt javítva megmentsd.“ (Dupanloup beszéde a malines-i II. egyet. kath. kongresszuson. 27. lap.)

Ha Kaut, mint bölcsész, elmondhatta, hogy: „az igaz-, szép- és jóért való lelkesülés nem ellenkezik a való világgal“ (Kritik der r. Vernunft. 591. l.); a keresztény ember, mint a krisztusi eszmény híve, elmondhatja, hogy: a keresztény tan a legjobb társadalmi káté. Ebben van kijelölve az út az igaz, való eszményhez, melyhez, mint cynosurához, az emberiségnek, ha boldogúlni akar, a nevelést s nevelés által életét alkalmaznia kell.

Az eszményi világ alatt tehát, midőn azt a haszonelviséggel szembe állítjuk, nem a meglevő társadalmi rend felforgatását vagy holmi ábrándos, rajongó eszmék megvalósítását értjük; nem a fennálló intézmények megszüntetését: hanem igen is értjük: a társadalmi rendnek biztosítását, tökélyesbítését,

a kereszténységben gyökerező, abból élő és azzal éltető eszméknek életbe léptetését, intézményeink jobb, helyesebb kifejlesztését, a hiányok betöltését, a tévedések megigazítását, a bajnak, rossznak — ha el nem nyészthető — legalább enyhítését, tűrhetővé tételét; szóval, mert „ember vagyunk, az ég és föld fia“, az égnek a földdel kiengesztelését, az emberi életnek az isteni eszménnyel összhangba hozását, hogy: „uralkodjék közöttünk igazság, szeretet.“ A valósítás módjára nézve hadd álljanak itt elmélkedés tárgyául Diesterwegnek sokat mondó szavai: „Nem minden, mi általában jó és szép, illik minden viszonyra, s nem lehet mindent valósítani. Csak az igazság keresése az, mi nem függ viszonyoktól; azt keresnünk kell, mert tárgyilag legfőbb, legszentebb javát teszi az emberiségnek; alanyilag tekintve pedig nélküle semmi jó sincsen az emberen; keresnünk kell nem törődve azzal, vajon hasznos-e vagy ártalmas, vagy nem szenved-e miatta a jó szív. Csak annak lehozatalában, alkalmazásában s terjesztésében fogunk a bölcseségtől tanácsot kérni, és pedig csupán magáért az igazságért, nem azon közönyösség szépítgetéseért, melynél fogva legtöbbször úgy hagyják a dolgokat folyni, amint folynak.“ (Wegweiser. I. k. 273. l.)

E vázlatos rajz után, mely az egymással harczban álló idealismus és utilitarismus hű képét igyekvék — bár csak főbb vonásokban — elétűntetni, azt hiszem, nem lehet habozás tárgya, melyiket kell a nevelésnek elfogadnia.

Ha a nevére méltó nevelés célja nem lehet más, mint az embert keresztény nagykorúságra emelni; e célú csak a krisztusi eszmény zászlója alatt, keresztény eszközökkel érheti el.

* * *

Ha valaki azt kérdezné: mi indított bennünket arra, hogy épen ez értekezéssel álljunk elé; hazai viszonyainkban megtalálja a feleletet.

A közoktatási költségvetésnek folyó évi május hó 2-án és 3-án tartott országgyűlési tárgyalása alkalmával Trefort min. ő nmsága azon „igen sok hiány“-nak, melyek „valamint a népoktatásügy, úgy a közép- és felsőbb tanodák körül“ vannak, fölemlítése után középtanintézetek „kiáltó bajai“ közt különösen kiemelte a „túlterhelhetés“-t, melynek folytán „a gymnasium most nem készíti elő a gyermeket az egyetemi oktatásra, de eltompítja elméjüket.“

Bár sok igazat mondott erre nézve Nagy Z. (L. az orsz. tanáregylet közlönyének 1878. 17. számát); nem tagadjuk, hogy a túlterhelhetés nem egy bajnak szülője ifjúságunknál. De sokkal nagyobb, a legnagyobb bajok szülőjét látjuk mi az eszményiségnek mellőzésében.

Azt szokták mondani: minden kornak van eszménye, mely a szerint változik, a mily mérvben változik, fejlődik, tökélyesedik az emberiség. Ezt

vallja a mai tudomány. De midőn ezt vallja, hallgatagon épen az eszmények ez egymást követő változásában maga elismeri azoknak tökélytelenségét. Mert ha igaz, hogy az eszmény csak tökély kifejezője lehet; innen következik, hogy az eszményt csak Istenben, a mindentudás, a végtelen szépség, erő és szentség örök forrásában találhatjuk fel. Ebből következik az is, hogy eszmény csak vallási alapon, és, mert a kereszténység, mint a megtestesült Isten tanainak, életének letéteményese, a vallások legtökélyesbike, csak keresztény alapon létezhetik.

Mi jelentménye van tehát az eszménynek azon tudomány szájában, mely nem ismer Istent, annál kevésbbé keresztényileg felfogott Istent? Hellasz és Róma virágoztak és boldogultak; mert a magán- és közélet eszménye isteneiben gyökerezett: midőn kialudt a szívekben az istenekbe vetett hit; kivesszett, eltűnt az eszmény, az eszménnyel eltűnt biztonságuk, megrendült létalapjuk, s mindketten önásta sirjokba buktak. Sem Göröghont, sem Rómát nem menthető meg tudománya; mert tudományuk az által, hogy megszűnt a vallásból színi táplálékát, megszűnt életök vezéreleme, szabályozója lenni. Mind ott, mind itt a skepticismus foglalta el a vallás helyét; ez ölte ki a keblekből az erkölcsi, hazafiúi, családi, baráti sat. eszményt, — mert szétépetvén az őket isteneikhez fűző kapocs, csak ingatagságnak, feldöntetvén az intézményeiket tartó alap, csak bukásnak lehete következni.

Tudományunk szintén váltig hangoztatja az eszményiség kultuszát; de ugyanakkor szinte rajongó lelkesedéssel üdvözli a természettudománynak azt az irányát, mely, midőn a fejlődési elmélet felállítása által a kereszténység által hirdetett teremtés tanának hadat üzen, midőn a létért küzdés törvényének az emberre alkalmazásával halálos csapást mér a keresztény szeretetre, azt kiáltja: „A monismus diadala a (kereszténység által vallott) dualismus fölött úgy erkölcsi, mint szellemi fejlődésünk végtelen haladásának legreményesebb távlatát tárja fel előttünk.“ (Häckel.)

Tudományunk csaknem olvadozni látszik az eszményiség szeretetétől; de ugyanakkor szinte frenetikus tapssal fogadja a philosophiának azon kijelentéseit, melyek a kereszténységnek az emberről, kötelességről, a túlvilágban erényt vagy bünt jutalmazó vagy büntető Istenről szóló tanaival ellenkezőleg azt hirdetnek: hogy nincs Isten, kinek gondviselésére támaszkodhatnánk; hogy „magára hagyatottan, minden iránt bizonytalanságban él itt e földön az ember, csak szükölködése, igényteljessége iránt nem“; hogy a keresztény önmegtágadás törvényével ellentétben földi élvezetbe helyezük a boldogságot; hogy az életet, ha az élvezet utáni vágyainkat ki nem elégitené vagy a kielégítés után ürességet, unalmat, sivárságot éreztetne szívünkben, mint valami elviselhetetlen terhet, nyűgöt, elvetni, magunkról lerázni igyekezzünk — „melyek ellen nem kevésbbé kínos a küzdés, mint a szükség ellen.“ (Schopenhauer.)

Ime Darwinnak Häckelben tetőző elmélete mint fog kezét Schopenhauernek Hartmannál még nagyobb fejlettségre jutott tanával! Ime a modern tudomány eszményisége mint testvéresül mindkettővel! Ha igaz, hogy társairól lehet ismerni meg, kit magában még nem ismerünk; ha igaz, hogy az eredményből alaposan következtethetünk az okra, mely azt előidézte: úgy eléggé tájékozhatjuk magunkat azon eszményiség iránt, mely a darwini — schopenhaueri elveket nemcsak üdvözli, de sőt azokban saját érvényesülését keresi és behoza-tását az iskolába, a nevelésbe is követeli.

Nem mondjuk, hogy a kizárólagos, merő eszményiségnek ne lehetnének rossz következményei. A félszeg, egyoldalúságban túlhajtott eszményiség, mely a való életet teljesen szem elől téveszti, sok és nagy bajokat idézett elő a múltban s, mint ilyen, fog idézhetni elő a jövőben. De ha tudjuk, hogy a gyümölcs mindig rávall a fára, melyen termett; biztosak lehetünk, hogy bajaink komoly vizsgálása is elvezet ahhoz a Pandora-szelencéhez, melyből azok kiáradtak.

Vizsgálván bajainkat, lehetetlen azok és az eszményiséget Darwin — Schopenhauer tanaiban kereső modern tudomány közt a szoros oksági összefüggést észre nem vennünk.

Életünk sokban hasonlít az eszmény kivesztét sinylő, majd érte halállal lakoló Görögországhoz, Rómához. Mint ott, nálunk is, mint szű, örli a skepticismus intézményeinket. Nincs nap, hogy a vallást, főleg a kath. vallást majd egy, majd más téren meg ne támadná; hogy a tekintély tiszteletét élő vagy írott szóval, a sajtóban vagy a komoly irodalomban, a magán vagy a nyilvános életben gúnynyal ne illetnék; hogy a családi, állami, társadalmi élet erkölcsi alapját ne ostromolná. Oltár, haza, trón, házasság, tulajdon — mind nem elég szentek arra: hogy az ügyességgel párosult szenvedélynek, a sophisticával szövetségre lépett rosszakaratnak, hogy a szellemmel egyesült gyűlöletnek alattomos vagy nyílt támadásai elől mentek lehetnének. Gondolkodjatok és feleljetek: mindez nem onnan folyik-e logikai szükségességgel, hogy az ember elvetette az eszményt, a magasb Valóban gyökerező hitet, mely megnyugtathatná, boldogíthatná?! És ismét nem ez vonja-e maga után: hogy az eszmény-nyel elvesztett boldogságot pénzben, vagyonban, gyönyörben, élvezetben keresik az emberek; hogy, mert mindnyájan jogot igényelnek a pénzhez, élvezethez, egymás ellen való harcuzá lesz életök, mely minden eszközt szentesít; hogy az életet, — ha annak célját az élvezésben még el nem érheték, minden áron élvezni igyekezzenek, vagy, ha a túlságos élvezés folytán szerveik, érkeik elfásúlva, megcsömörölve, újabb élvezetekre képtelenné válnak, mint haszon-talan lomot eldobják? Nem itt keresendő-e gyökér oka a corruptionnak, melyben midőn minden erkölcsi, hazafiúi tekintetnek félretételével uralkodó törekvés: gazdagodni, fényleni, élvezni; annál szembetűnőbb az emberi méltóság

levetkezése, gyakoribb a tiszta gyönyör eltaposása, megszokottabb az erény kigúnyolása.

Nem folytatjuk tovább, sem nem hozunk fel konkrét példákat; bajainkat látjuk, érezzük mindnyájan. E bajok anyjokra vallanak a modern tudománynak, Darwin-Schopenhauer tanában található úgy nevezett eszményiségében vagy igazán, saját nevéen nevezve a gyermeket, a haszonelviségben. Ez a főforrás, melyből bajaink erednek.

És hogy ide jutottunk, ebben az iskolának is van része. Nemcsak reáliskoláink, de gymnasiumaink sem méltatták és méltatják eléggé az eszményiséget, legalább nem azt, melynek központja: Krisztus.

A tudomány még nem erkölcs; hogy azzá legyen, a krisztusi eszmény vezérletét kell elfogadnia, követnie. Valamint a zodiakus csillag tagjai a naptól veszik világosságukat, melegségüket: úgy a tudományoknak is, hogy ne csak világosságot, de éltető meleget is terjeszthessenek; Krisztustól, a szellemi-erkölcsi világ napjától kell azt kölcsönözniök. Nemcsak a hittudománynak, hanem a többi tudománynak tanára előtt is a krisztusi eszménynek kell lebegnie, vezércsillagúl szolgálnia életökben, tanításukban; így lesz működésük igazi nevelés, így lesz nevelésök áldás: ellenkezőleg nagyon is igazolt marad az a panasz, hogy „teljesen külföldi minták után indultunk, tekintet nélkül hazai viszonyainkra, s nagyobb részében fejletlen ifjúságunkkal szemben nagyon is **liberalis és kényelmes, de annál károsabb viszonyt teremtettünk meg**, mely a tanárt csakis óraadóvá teszi s felsőbb tanuló ifjúságunkra nézve a nevelés **szellemi befolyását legkevésbé sem érvényesíti**“ (L. P. Szatmáry K. megnyitó beszédét a „Paed. Társaság“ ez évi ápril 23-iki közgyűlésén.)

Tudjuk, hogy az iskolának, a krisztusi eszménynek a nevelés terén való követésében, lehető valószínűsítésében sok akadálylyal kell küzdenie a modern haszonelviség körmei közt nyögő magyar családi, társadalmi és állami élet ellenében: de ha igaz, mit Segur mond, hogy „a nevelés az ember, az ember a társadalom“; egy pillanatig sem szabad haboznia a választásban. Ha még egy Virchow is óva intőleg sőt kárhóztatólag nyilatkozik a darwinismus, közvetve a modern haszonelviség fölött (L. Münchenben a német természettudósok 1877. szept. 18—25. gyűlésén mondott beszédét): komolyabb vizsgálódás után lehetetlen be nem látnunk, hogy a modern haszonelviség, mely a földnek tehát az ideig valónak, az érzékiségnek tehát a mulékonynak akarja nevelni az embert; mely előtt a nevelésben csak a realis haszon, csak a kényelmes megélhetés a cél; mely nem fölemelni de lealázni akarja az embert; mely csak az ész akarja művelni és a szívet nemesebb érzelmektől érintetlenül hagyni; mely az ismerő tehetséget mennél több és különnebb ismeretekkel kívánja gazdagítani de az akaratot a valóban szépek, jónak és igaznak követésére nem tenni hajlandóvá —

nem lehet a nevelés iránytűje, nem lehet az a zsinórmérték, melyhez a nevelésben eljárásunkat szabhatnók.

Vagy a mulékonyságra épített elvet alkalmazzuk a nemcsak testből álló embernél; annál az embernél, kiről még a pogány költő is azt énekli: „*Pro-naque cum spectent animantia caetere terram, Os homini sublime dedit coelum-que tueri iussit et erectos ad sidera tollere vultus*“; annál az embernél, ki egy szellemes német író szavai szerint „gazdagabb a mennynél és földnél, mivel oly valamit bir, a mit azok nem birnak. Minden, a mit maga körül élni lát, elhal; és ő tud a halhatatlanságról. Az egész látható természetben belül csak időben és térben létezőket lát maga körül; holott ő tud egy Örökkévalóról és Végtelenről“ (Claudius, der Wandsbecker Bote. 3. k. 4. R. 102. l.); annál az embernél, kihez maga az Isten-ember intézte e szavakat: „*Quae sursum sunt, quaerite*“?!

Ti, kik az embert egy gorilla- vagy chimpanse-óstól vagy épen végső elemzésben az ős-nyálból akarjátok származtatni, mintha természeti fejlődés majd kiválás által lett volna azzá, a mi; kik az embert földön kúszó növényül tekintitek, mint olyant, mely a földön és földnek fogamzik, tenyész és enyész; kik tehát nem érzitek szükségét annak, hogy az ember származását egy magasabb sphaerában keressétek — alkalmazhatjátok a haszonelviség tanát a nevelésben, amennyiben az embert neveléstek által hasonlóvá akarjátok tenni majom ősapátokhoz: de mi, kik Atyánkúl, Teremtőnkül egy végetlen tökélyű Lényt, Istent birunk; kik ekkép az emberiség nemesi származásának oklevelét egy magasabb kézből nyertük; kik az ember méltóságának „magna chartá“-ját Isten képére és hasonlatosságára teremtettségében látjuk — az eszményiség elvét tartjuk egyedül méltónak arra, hogy általa az embert Istenhez mennél hasonlóbbá, tehát mennél tökélyesebbé neveljük: ellenben a haszonelviséget, mely az embert a haszonnak, az érdek-, a kényelem-, az élvezetnek nevelvén, az állatok sorába állítja — nevelésünkben magának az emberiségnek érdekében, melynek nevelési vezérsillagát maga az Isten-ember kelté fel azon szavaiban: „*Legyetek tökélyesek*“ . . .; magának a hazának érdekében, melynek szeretetét az önzetlen eszményiség alapjára állíták Vörösmarty ama szavai: „*Hazádnak rendületlenül légy híve ó magyar*“, végül minmagunknak érdekében, kik csak az ideiglenes és örök rendeltetésünkkel egyaránt összhangzó kötelességek önmegetadó teljesítése által érhetjük el boldogságunkat — követhetni, követni nem fogjuk soha soha.

Nagy Alajos.

I.

Adatok a főgymnasium 1877—8-iki történetéhez.

1) A tanárkar s az abban történt változás.

A magyarországi kegyes tanítórend főtisztelendő kormánya az itt következő változást tette a tanárkarban: Illésházy nep. János Debreczenbe igazgató-tanárnak, Arányi Béla Nagy-Becserekre házfőnöknök s igazgató-tanárnak, Hám József Nagy-Kanizsára és Czirbusz Géza Kis-Szebenbe tanároknak helyeztettek át; tanszékeiket pedig Réti Márton, Lauch nep. János, Cserei József, Nagy Alajos és Karsay János foglalták el; s így a kecskeméti r. kath. főgymnasiumban mint tanárok működtek e tanévben:

1) **Polák Ede**, kegyes tanítórendi áldozár, tiszteleti kormánysegéd, szépműv. és bölcsészettudor, a kir. m. term. tudományi társulat rendes tagja, igazgató, rendes tanár; tanította a természettant a 7. és 8. osztályban hetenkinti 7 órában. — Tanárkodásának évszáma 39.

2) **Kutserik Sándor**, kegyes tanítórendi áldozár, rendes tanár; tanította a latin nyelvet a 6. és 7. osztályban hetenkinti 10 órában. — Tanárkodásának évszáma 50.

3) **Végh kal. József**, kegyes tanítórendi áldozár, szépműv. és bölcsészettudor, rendes tanár, az 5. oszt. főnöke; tanította a latin nyelvet az 5., a menyiségtant a 4., 5. s a bölcsészetet a 7. és 8. osztályban hetenkinti 17 órában. — Tanárkodásának évszáma 38.

4) **Tóth Pál**, kegyes tanítórendi áldozár, rendes tanár, hitelemző; tanította a hittant az 1., 2., 3., 4., a görög nyelvet s a történelmet a 6. osztályban hetenkinti 17 órában. — Tanárkodásának évszáma 21.

5) **Réti Márton**, kegyes tanítórendi áldozár, tanár, az ifjúsági könyvtár öre; tanította a magyar nyelvet 4., a német nyelvet 3., 4., 5. s a történelmet 3., 4., 7. osztályban hetenkinti 16 órában. — Tanárkodásának évszáma 11.

6) **Feld Vilmos**, kegyes tanítórendi áldozár, tanár, főgymn. hitszónok, 3. oszt. főnöke, a természetrajzi gyűjtemények öre; tanította a hittant 5., 6., 7., 8., a lat. nyelvet 3., a vegytant 6., a természetrajzot 5., 6. s a szépírást 1. és 2. osztályban hetenkinti 18 órában. — Tanárkodásának évszáma 10.

7) **Kövessy Kálmán**, kegyes tanítórendi áldozár, rendes tanár, a magy. történ. társulat rendes tagja, 8. oszt. főnöke; tanította a történelmet 5., 8., a földrajzot 3., a mennyiségtant 2., 3. s a rajzot 2. osztályban heti 30 órában. — Tanárkodásának évszáma 8.

8) **Lauch nep. János**, kegyes tanítórendi áldozár, tanár, 2. oszt.

főnöke; tanította a lat. nyelvet 2, a mennyiségtant 6, 7, 8. s a mennyiségtani földrajzot 8. osztályban hetenkinti 17 órában. — Tanárkodásának évszáma 7.

9) **Cserei József**, kegyes tanítórendi áldozár, tanár, 7 oszt. főnöke; tanította a magy. nyelvet 5, 6, a gör. nyelvet 5, 7. s a ném. nyelvet 3. osztályban hetenkinti 17 órában. — Tanárkodásának évszáma 6.

10) **Balázsi József**, kegyes tanítórendi áldozár, tanár, 4 oszt. főnöke; a gymnasiumi könyvtár őre, főgymnasiumi jegyző; tanította a lat. nyelvet 4, a gör. nyelvet 8. s a ném. nyelvet 6, 7, 8. osztályban hetenkinti 16 órában. — Tanárkodásának évszáma 9.

11) **Nagy Alajos**, kegyes tanítórendi áldozár, rendes tanár, a rendi növendékek tanfelügyelője; tanította a magy. nyelvet 7, 8. s a lat. nyelvet 8. osztályban hetenkinti 11 órában. — Tanárkodásának évszáma 10.

12) **Szárnovszky Ede**, kegyes tanítórendi tag, tanár, 1. oszt. főnöke, a vegy- és természettani szertár őre; tanította a magy., lat. s ném. nyelvet 1, a természettant 3, 4, a vegytant 4. s a rajzot 1. osztályban hetenkinti 22 órában. — Tanárkodásának évszáma 4.

13) **Karsay János**, kegyes tanítórendi tag, tanár; tanította a magy. nyelvet 2, 3, a föld- és természetrajzot 1, 2. s a mennyiségtant 1. osztályban hetenkinti 18 órában. — Tanárkodásának évszáma 1.

14) **Pataky Imre**, világi; tanította a rajzot 3. és 4. osztályban hetenkinti 8, a kegyesrendi papnövendékeknél s azon tanulóknál, kikre nézve a rajz rendkívüli tárgy, hetenkinti 2 órában.

15) **Szabados Géza**, világi; tanította a műéneket és zenét mind a kezdőknél, mind a haladóknál hetenkinti 8 órában.

16) **Schindler Bernát**, világi; tanította a francia nyelvet mind a kezdőknél, mind a haladóknál hetenkinti 2—2 órában.

17) **Kecskés Pál**, világi; elemi s okl. torna-tanító, a tornászatban gyakorolta a főgymnasium növendékeit.

18) **Dr. Szhwarz László**, világi; szívességből tanította a gyorsírást hetenkinti 1 órában a haladott,

19) **Kubínyi Béla**, k. r. n. p. VIII. oszt. tanuló a haladó,

20) **Horváth György**, k. r. n. p. VIII. oszt. tanuló a kezdő tanulóknál.

Irodalmi téren működtek: Cserei József, Kutserik Sándor, Nagy Alajos és Polák Ede; az utolsó a kecskemétvidéki természettudományi társulatnak szakülésein tudományos, a közönségnek pedig népszerű felolvasásokat is tartott.

2) A tanév lefolyása alatt történtek.

Az 1877. évi augusztus hó 28-án tartatott meg az első tanári értekezlet, melyben a tantárgyak felosztása, az osztályfőnökök kijelölése s a tanórarend megállá-

pítása után főgymnasiumi jegyzővé Balázsi József tanár választott. Augusztus hó 29-én a tanulók összeírása vette kezdetét. Az 1878-ki tanév szeptember hó 1-én ünnepélyes „Veni Sancte“-vel nyitott meg. Szeptember 2-án és 4-én tartattak a pótló és javító vizsgálatok, 5-én pedig kezdődtek a rendes előadások.

Az 1877-ik évi október hó 22-én hirdették ki az 1878. tanévre kitűzött pályakérdések és jutalmak; a beadandó pályamunkák határnapjául április hó 15-ike tűzetett ki.

Október hó 4-én, mint ő cs. és apostoli kir. Fölségének magas neve napján jelen volt a tanárkar s a tanuló ifjúság az anyateplomban tartott díszes isteni tiszteleten.

Február hó 15-én a váczai megyés püspök ő nagyméltósága körlevele érkezett le, melyben a róm. kath. egyház fejének IX. Pius Páának halálát szomorú szívvel közölvén, megyéjét fölhívta a nagy halotthoz méltó gyász-istenisztelet megtartására. Úgy a társház főnöksége mint a főgymnasium igazgatósága azonnal intézkedtek, hogy a gyászünnepély mindkét részről mennél díszesebben megtartassék. Február hó 20-ika volt e célra kitűzve; mely napon mind a templom tornyán, mind a gymnasium épületén lengő fekete lobogók hirdették mély gyászunkat. Nyolcz órakor az ifjúság a tanárkar vezetése alatt a szent egyházba vonult, hol a szent misét teljes papi segédlettel főt. Erdősi Imre, rendi kormánytanácsos és házfőnök éneklé, mely alatt a gymnasium énekkara megható gyászdalokat zengett; a szentély közepén a ravatal magasult ki az Istenben boldogúlnak képével, pápai tiarával, koszorúkkal díszítve s magyar díszőrizettől körülvéve. A szokásos absolutio végeztével az ifjúság a tanárkar kíséretében visszavonult a gymnasium nagytermébe; itt is díszes helyen a boldogúlnak fátyollal bevont képe függött, alatta Markovics Lajos, k. r. n. p. 8-ik oszt. tanuló által csinosan festett tiara, szalagjain ezen fölirattal: „A kecskeméti r. kath. főgymnasium † IX. Pius Pápa iránti kegyelete. 1878.“ Ugyanott a fekete szőnyeggel beterített asztalon különböző színű lángok lobogtak. Az ünnepély alkalmi gyászdallal vevé kezdetét, mely után az igazgató gyászemelvényre lépven, tanulságos emlékbeszédet tartott az egybegyültekhez, ezt követé a vegyes kar lélekemelő éneke, aztán Kubányi Béla, Vass Imre 8-ik és Nyáry József 7-ik oszt. k. r. növendékpapok sikerült gyászkölteményeiket szavalták el; végül a férfikar megható gyászdalt énekelt. Így róttá le kegyeletének adóját a kecskeméti róm. kath. főgymnasium tanárkara s tanuló ifjúsága a halhatatlan emlékezetű IX. Pius Pápa iránt. — Az örök világosság fényeskedjék neki!

Február hó 21-én folytattott az ájtatosság a megválasztandó új Pápáért; február hó 24-én pedig hálaadó isteni tisztelet tartott a szerencsésen megválasztott XIII. Leo pápa ő szentségeért.

Megemlítendőnek tartjuk e helyen ama megtiszteltetést, melyben az intézet igazgatója márczius hó 17-én, u. m. a névünnepét megelőző napon délutáni isteni

tisztelet után részesült úgy a tanárkar, mint a tanuló ifjúság részéről. Az ünnepély Szabados Géza ének- és zene tanár vezetése alatt lelkesen eljátszott zenedarabbal nyitattott meg, mely után a tanárkar legidősbje nt. Kutserik Sándor úr klaszszikus zamatú beszédével az igazgatót üdvözlé; erre egy szabatosan előadott alkalmi kardal következett, melynek eléneklése után Tölcséry Ferencz, k. r. n. p. 8-ik oszt. tanuló sikerült szavalatában az ifjúság üdvkívánatait tolmácsolta; mire ismét kardal és zenedarab következett; az ünnepély végén az igazgató meghatottan fejezte ki köszönetét mind tanártársainak, mind az intézet növendékeinek, buzdítván az utóbbiakat, hogy úgy az ő mint a tanárkar jó szándékait fölérteni és saját boldogításukra megvalósítani törekedjenek.

Április hó 1-jén részt vett a tanuló ifjúság tanárkarral együtt ama gyászistenitiszteleten, mely ő cs. és apostoli kir. fölségének boldogult édes atyjáért Ferencz Károly főherczegért az anyateplomban tartatott.

Ugyanazon hó 27-én kezdetüket vették a 8-ik oszt. tanulók évi vizsgálatai s május hó nyolczadikáig tartottak.

Május hó 10, 11. és 13-án tartattak az írásbeli érettségi vizsgálatok. Írásbeli dolgozatokúl a főigazgatóság által ki voltak jelölve, a) magyarból: „Tekintve, hogy „sok olvasás, még több gondolkozás, sok egybehasonlítás, még több gyakorlás s fogyhatatlan béketűrés“ kívántatik meg az alapos tudományhoz; milyen gondolatokat kelthet a gymnasiumi pályáját végző ifjú lelkében az ismeretes latin közmondás: „Finis coronat opus“? — Nagyobb elmélkedő próza. — b) Latinból magyarra, Corn. Taciti Annal.: „Non ope humana. — Per idem tempus . . .“ (L. XV. c. 44—46.) — c) Magyarból latinra: „Miért nem került Socrates a halált?“ (Kolmár—Sváby, Fordítási gyakorlatok. 30. l. 33 db.) — d) Görögből magyarra: „Az athenaiak visszautasítják Mardonius követének meghódolási ajánlatát, s ugyanazok válasza a spartaiak követeihez.“ (Herod. VIII. k. 143. és 144. fejez.) — e) Német nyelvből fordításra: „Romulus és Remus“ cz. tört. elbeszélés s tartalom meghatározásúl „Der Taucher“ cz. Schiller-költeményt. — f) Mennyiségtanból: 1) $\sqrt{7-2x} + \sqrt{1+5x} = 5$. — 2) N. város 80,600 forintnyi kölcsönt vesz föl, melyet 25 év alatt $5\frac{3}{4}\%$ mellett kell törlesztenie. Mennyi az évi törleszték? — 3) Logarithmusokkal meghatározandó azon derékszögű négyszög átlója, melynek egyik oldala 12·8752 dm., a másik pedig 85·34 dm. — 4) Valamely kör egyenlete: $3x^2 + 2y^2 + 16x - 20y = -\frac{115}{2}$; szerkesztessék ezen kör.

Június hó 6-án tartatott meg számos és díszes közönség részvéte mellett a nyilvános vizsgálat a szavalásból, zene- és műénekből; vége felé olvastatott a pályázatok eredményéről szóló jegyzőkönyv; ugyanakkor bontattak föl a pályadíjakat nyert tanulók jelgés levelei is.

Június hó 14. és 15-én ngs. s főt. Dr. Lutter Nándor, kegyes tanítórendi kormánysegéd, helyettes főigazgató s közoktatási tanácsos úr elnöklete alatt tartattak meg a szóbeli érettségi vizsgálatok; e vizsgálatokra 28 tanuló bocsatott, kik mind az évi, mind az írásbeli érettségi vizsgálatokat sikerrel állották ki; kitüntetéssel érettnak nyilvánítottak 4, érettnak 24.

Június hó 8-án Ő felségének, dicsően uralkodó apostoli királyunknak, koronázási évfordulóját díszes isteni tisztelettel ünnepelte meg a tanintézet.

Az évi nyilvános vizsgálatok június hó 11-én vevén kezdetöket, ugyanazon hó 28-áig folytattattak.

Június hó 16-án mind a tanárkar mind a tanuló ifjúság Ő szentségének a most anyaszentegyházunkat dicsően kormányzó XIII. Leo Páának áldásában részesült, melyet az ő kegyes megbízásából főt. Erdösi Imre házfönök és kormánytanácsos mondott reájok.

Június hó 30-án ünnepélyes „Te Deum“ után gymnasiumunk nagyterme megható jelenetnek szolgált színhelyül. Ez évben ugyanis egyik tanártársunk nt. Kutserik Sándor úr, tanárságának ötvenedik évét tölté be; e ritka eseményt úgy a tanárkar, mint a vezetése alatt álló ifjúság e napon kegyelettel ülég meg. Az igazgató mindjárt zárbeszédének elején jelzé a nevezetes ünnepélyt s a tanárkar legidösbjéhez fordulván, őt jelen volt tisztelői nevében a legmelegebben üdvözlé, kiemelve bokros érdemeit, melyeket e hosszú pályán szerzett, kalazanti buzgalommal oktattva s nevelve ezerekre menő tanítványait. Ily hosszú munka után üdítő s boldog pihenést kívánva részére, harsány éljenzések közt átnyujtá neki pályatársai s volt tanítványai nevében a díszes kötésű emlékkönyvet, melynek II. szakasza az ünnepelt tanár által különféle ünnepélyek alkalmából irt költeményeket tartalmazza. — Aztán Nagy Alajos tanár olvasá fel a jubilans férfiúnak érdekesen összeállított életrajzát; erre Nyáry József VII. oszt. k. r. n. p. ezen alkalomra szerkesztett költeményét szavalta el, átnyujtva az ünnepeltnek a tanuló ifjúság részéről egy e czélra szerzett díszes ezüst toll- és tintatartót. Megható volt ezek után az ünnepelt tanférfiúnak köszönete is. Miután az ünnepelt tanférfiú már megelőzőleg a magyarországi kegy. tanítórend főt. fönöke által is érdemeit megillető meleg elismerésben részesítettett, nt. Budavári kal. József, Kovács János, Pap János és a veszprémi ház nevében Pintér Kálmán jeles költeményeik által rótták le a tisztos aggasztán iránt mind maguk, mind rendtársai, főleg pedig volt tanítványai nevében háljók s kegyeletök adóját. A jubilaem az énekkar szabatos alkalmi dalával véget érven, az igazgató folytatá beszámoló beszédjét, mely után a pályadíjak, jutalmak, meg a tudósítványok osztattak ki, s ezzel az 1877/8-iki tanév bezárattott.

A tanári értekezletek és tanácskozmányok a vallás- s közoktatási magy. kir. magas Ministerium 1876. évi julius hó 22-én 12,787. sz. a. kelt rendelete által kitűzött idöszakokban megtartattak; tárgyaikat részint a tananyag

módszeres beosztása, illetőleg a tantervnek az oktatás követelményei szerint pontos egybevágó részletezése, részint a tanítás menetének s az összes tanuló ifjúság haladásának ellenőrzése és kimutatása iránt felmerült kérdések képezték. Mindezen értekezletek jegyzőkönyvei hitelesített másolatokban az illető felsőbb tanhatósághoz felküldettek.

3) Felsőbb rendeletek.

A nm. vall. és közokt. miniszteriumtól leérkezett fontosabb rendeletek:

1) Az 1877-ik évi július hó 21-én kelt 18,379-ik számú, melynek erejénél fogva az osztályok összevonására csak kivételképen és oly rendkívüli esetekben adatik jövőre engedély, ha a folyamodóknál mindazon kellékek meglesznek, melyek ily rendkívüli kedvezményt kellőképen indokolnak.

2) Az 1877-ik évi július hó 28-án kelt 12,736-ik számú, mely szerint a két vagy több tantárgyból elégtelen osztályzatot nyert tanulók az osztályt ismételni tartoznak.

3) Az 1877-ik évi szeptember hó 30-án kelt 24,942-ik számú, mely az igazgatóságnak tudomására hozza, miként a tanulmányi alapból fentartott tencsényi kath. főgymnasium teljesen kiegészítettven, ez, az 1877/8. tanévtől kezdve érettségi vizsgálat tartására és érvényes érettségi bizonyítványok kiadására is följogosítottatott.

4) Az 1878-ik évi január hó 25-én kelt 1906-ik számú a görög keleti egyház ünnepeit tartalmazza, melyeken a tanulók a vallási szertartásokban való részvevés céljából az előadások látogatásától felmenthetők.

5) Az 1878-ik évi márczius hó 6-án kelt 18,114-ik számú a kisorsolásra jutott földtehermentesítési kötelezvények ügyében követendő eljárás módozatait közli.

6) Az 1878-ik évi márczius hó 4-én kelt 1798-ik számú a középtanodai igazgatóságoknak tudomására hozza, miként a nagyméltóságú vallás- és közoktatási magy. kir. miniszter úgy a középtanodai (gymnasiumi és reáltanodai) és tanítóképezdei, valamint a polgári iskolai felső-, nép- és esetleg elemi iskolai rajztanári és rajztanítói vizsgálatok megtartására az országos mintarajztanodánál egy vizsgáló-bizottságot szervezett s annak eljárására vizsgálati rendet megállapított.

4) Vallási ügy.

A délelőtti rendes előadásokat $7\frac{1}{2}$ óraker sz. mise előzte meg; vasárnapokon a fél óráig tartott hitoktatást délelőtt $8\frac{1}{2}$ óraker sz. mise, délután 3 óraker vecsernye követte. A nyilvános istenítészteletet különösen emelték a jól szabályozott és kellő áhitattal elzengett négyes hangú egyházi énekek.

A róm. kath. növendékek az év folytán ötször végezték a sz. gyónást és ugyanannyiszor részesültek az oltári szentségben. A husvéti szent gyónást és áldozást három napi szent gyakorlatok előzték meg. A sz. menetekben is részt vett a r. kath. ifjúság; hittani oktatását illetőleg a felügyeleti jogot nagyméltóságú Peitler Antal váczai püspök úr gyakorolja közvetve, az erre kinevezett hittani biztos ngs. s főt. Bogyó Pál apát, kerületi esperes és kecskeméti plébános úr által, ki a vizsgálatokon is jelen volt. — A helv., ágost. és héber vallású növendékeket a hittanban saját hittanáraik oktatták.

5) Fegyelmi ügy.

Az iskolai rend, a jó szokás és nemes erkölcs ápolására alkalmas szabályokat az igazgató egy-egy nyomatott példányban beiratáskor a szülők, vagy helyetteseik kezeibe juttatta, hogy ők is saját gondviselésökkel az iskola törekvéseit gyámolítsák; a tanárkar szintén rajta volt, hogy a tanuló ifjúság e szabályokat tiszteletben tartsa s teljesítse.

6) Tanodai segédszerek és szerelvények.

a) A gymnasiumi könyvtár számára szereztettek: a „Magyar nyelvőr“, a „Magyar tanügy“ cz. füzetek, továbbá a „Tanáregyleti közlöny“, „Földrajzi közlemények“, „Századok“ s a „Műegyetemi lapok“ cz. folyóiratok, a „Figyelő“, az „Egyetemes philologiai közlöny“, „Grundriss der Griechischen Litteratur“ G. Bernhardy. Halle. 1877. — „Az osztrák-magyar monarchia összes szerzetes rendjeinek történeti és statisztikai rajza, különös tekintettel azok irodalmi és tanügyi működésére.“ Írta Szöllőssy Károly, polgári iskolai tanár. Arad. 1878. — „Dido Királyné.“ Publius Virgilius Maro Aeneisének IV. első könyve. Fordította Dr. Barna Ignác. Budapest. 1877.

A j á n d é k o k :

A vallás- és közoktatási magy. kir. magas miniszterium részéről: „Das Stereometer“ privilegirtes Körper-Messinstrument von Johann Ritter von Puscarin Ingepneur. Budapest 1877.

A tek. magy. tud. Akademia részéről: „Almanach.“ (1877.) „Értesítő.“ (X. 7—15, XI. 1—11.) „Évkönyv.“ (XIV. 8, XV. 1—5.) „Nyelvtud. értek.“ (V. 10, VI. 1—10.) „Társadalmi értek.“ (IV. 4—7.) „Természettud. értek.“ (VII. 3—16, VIII. 1—5.) „Történettud. értek.“ (VI. 1—10, VII. 1.) „Mathemat. ért.“ (IV. 3—9, V. 1—10.) „Philos. ért.“ (II. 4. 5.) „Nyelvtud. közl.“ (XII. 3, XIII. 1. 2.) „Archaeol. közl.“ (X. 2. 3. XI. 1.) „Monum. Hung.“ (II. o. 14. 21. 28. 29. III. o. 4.) IV. o. „Mátyáskori dipl. Eml.“ (2. 3.) „Erdélyi orsz.

Eml.“ (2.) „Tört. Tár.“ (22. 24.) „Nyelvemléktár.“ (4. 5.) „Archivum Rákocz.“ (I. 5, II. 3.) Kalchbrenner „Magyarorsz. hárttyagombái.“ (4. f.) Jakab „A levél-tárakról.“ Knauz „Kortan.“ Koch „A dunai trachytesoport.“ „Magyar helyes-írás.“ Helmár „Bonfinius.“ György „Árszabályok.“ Bálint „Nyelvtanulmányok.“ Csanády „Must és bor.“ Czimplap a mathemat. ért. IV, a természettud. ért. VI. VII, a történettud. ért. IV. kötetéhez.

A kolozsvári m. kir. Tudomány-egyetem részéről: „Acta Reg. Scient. Universitatis Claudiopolitanae Anni MDCCCLXXVI—VII. Fasciculus I. II. — A kolozsvári magy. kir. Tudomány-egyetem Almanachja MDCCCLXXVI—VII-ről és MDCCCXXVII—VIII-ról. — Acta Reg. Scient. Universitatis Claudiopolitanae Anni MDCCCLXXVII—VIII. Fasciculus I. II. — A kolozsvári magy. kir. Tudomány-egyetem Tanrendje az MDCCCLXXVII—VIII. tanév I, II-ik felére és MDCCCLXVIII—IX. tanév I. felére.

A m. kir. József-műegyetem részéről: „Beszéd, mely az 1877/8-iki tanév megnyitásakor tartatott.“

A pozsonyi kir. Akadémia részéről: „A pozs. k. Akadémia személyzete létszáma és tanrendje az 1877/8. tanév I. felére.“

Mélt. Horváth Döme kir. táblai tanácselnök úr részéről: „Magyar Tanügy.“ (V. VI. é. f.) Ballagi „A magyar nyelv szótára.“ Zsoldos „L. Anni Seneca munkái.“ Fábrián „Argonauticon.“

T. Ács Károly úr részéről: „Virágok a román népköltészet mezejéről.“ (I. f.)

A Lampel Róbert-féle könyvkereskedés részéről: Némethy „A kath. egyház szertartásainak kézikönyve.“ Trautwein „Magyar olvasókönyv.“ I. II. r. Környei „A magy. nemz. irodalomtörténet vázlata.“ „Gyakorlati irálytan.“ Küröz „Olvasmányok műfajilag rendezve.“ Ihász „Magyar nyelvtan.“ 2. k. Heinrich „Laelius“ és „Cato Maior.“ Szénássy—Eliseher „Latin olvasókönyv.“ Schultz—Lévay „Latin synonymika.“ Vajdafi „Görög olvasókönyv.“ Veress „Homer Iliása.“ I. II. f. V. Horváth „Chrestomathia Xenophonból.“ Ney „Német nyelvtan.“ Riedl „Német gyakorló- és olvasókönyv.“ Heinrich „Deutsches Lehr- und Lesebuch.“ I. B. Felsmann „Német tan- és olvasókönyv.“ I. r. és „Deutsches Lesebuch.“ I. Th. Pokorny—Dékány „Állatország“, „Növényország“ és „Ásványország“. Pap „Állattan“, „Növény- és Ásványtan.“ Crüger—Dékány „A természettan elemei.“ Dékány „Elemi vegytan.“ Schubert „A természettan alapelemei.“ Berecz „Különleges természettani földrajz.“ Cherven „Egyetemes földirati tankönyv.“ Hauke—Környei nyomán. I. k. Kuttner „Magyarország története.“ Welter—Füßy „Világtörténelem.“ I. f. Vaszary „Történelem“ I. r. és „Világtörténelem.“ I. k. Mocnik—Szabóky „Mértani nézlettan“, I. II. f. „Számattan“, I. II. r. „Mértan elemei.“

A Franklin-Társulat részéről: Komáromy „Görög regék.“ III. f. Heinrich „Deutsche Verslehre.“ Hoffmann „Német nyelvtan.“ II. r. Márgai „Aufgaben

für den deutschen Unterricht.“ Szabó „Nézetli mértan.“ I. r. II. r. Martus—Császár „Mathematikai feladatok.“ Roth „Összehasonlító természettani földrajz.“ Requinnyi „Általános összehasonlító földrajz.“ Brozik „Mexico fölfedezése és meghódítása.“ Mangold „Világtörténelem.“ I. k. Toldy „A magy. nemz. irod. története.“

Zilahy Sámuel könyvkereskedő úr részéről: Arányi „Elemi mértan.“ IV. r.

Grimm és Horovicz könyvkereskedő urak részéről: Erődi „Költészetten.“ Bodnár „Írály- és szerkezettan olvasókönyvvel.“ II. k. „Írálytan és olvasókönyv.“ I. k.

Nt. Lentényi Márk tanár úr részéről: Lentényi „Mennyiségtani földrajz“ és „Pótfüzet a mennyiségtani földrajzhoz.“

Az Eggenberger-féle könyvkereskedés részéről: Simonyi „Magyar nyelvtan.“ II. r.

Endrényi Lajos és Társa könyvkereskedő urak részéről: „A magyar mondatlan példákban.“

Az Athenaeum részéről: Farkas „Vegyes m-od fokú egyenlet egyik gyökének meghatározása sorba fejtés által.“

Főt. Verbóczy István, zircz-cist. r. tanár úr részéről: „Költészetten.“

Grimm és Horovicz kiadó-könyvárusok részéről: Dr. Erődi Béla „Költészetten“-a.

Az ifjúsági könyvtár e tanévben is részint ajándékozás, részint vétel útján szaporodott.

Tekintetes Horváth Béla kir. alügyész úr ajándéka: „Olcso könyvtár.“ 31 füzet. „A vörös ház lovagja“ Dumastól. 2 k. „Kuthen újabb költeményei.“ 1 köt. „Konstantinápolyig és vissza.“ Bátorfy Lajostól. 1 füzet. „Uti levelek Scotiából“ Felméri Lajostól. 1 füzet. „A nagyravágyás átka.“ Regény Jenvay Gézától. 1 k. „Kézikönyv az Al-Dunán utazók számára“ Boleszny Antaltól. 1 k. „Nemzeti Dalkönyvecske.“ 1 k. „Tárcza levelek“ Ágai Adolftól. 2 k. „A nyelv huszonnégy hangjáról“ Somogyi Antaltól. 1 k. „Mirza a szép kún leány.“ Színmű Bátorfi Lajostól. „Theatre Français.“ 4 füzet. „A Darwinista“ Claus Half után. 1 füzet.

T. Erdélyi Ferencz úr ajándéka: „A kém“ Coopertól. 2 k. „Úton útfélen“ Br. Pongráztól. 2 k. „Strogoff Mihály“ Verne Gyulától. 1 k.

T. Machleid úr ajándéka: „Arab regék.“ 2 k.

Nagyon tisztelendő Feld Vilmos tanár úr ajándéka: „A keresztény álláspontja a természetben“ Soós Mihálytól. 1 k.

Biró Mátyás 6. o. tan. ajándéka: „Román költészet.“ 1 k.

Schwartz Vilmos 3. o. t. ajándéka: „A gyujtogató.“ Beszély 1 füzet. „A falusi rablók.“ Beszély 1 füzet.

A tandíj mellé csatolt húsz krajczárok összegéből megvették: „Falu

jegyzője“ Br. Eötvöstől. 3 k. „Bajza összes művei.“ 4 k. „Hétköznapiok“ Jókaitól. 2 k. „Árnyképek“ Jókaitól. 2 k. „Utolsó Báthory“ Józsikától. 5 k. „Természet.“ Folyóirat Berecz Antaltól. „Lapok a tudományok köréből“ Dongó Gyárfástól. 1 füz. „Ókori temetkezés“ Dongó Gyárfástól. 1 füz. „Fogságom története“ Deák Farkastól. 1 k. „Honvéd világ“ Kunságától. „Szinmütár“ Nagy Ignácztól. 1 k. „Szinművek“ Kővér Lajostól. 4 k. „Nagy idők nagy emberek“ Vas Gerebentől. 5 k. „Egy alispán“ Vas Gerebentől. 4 k. „Dixi“ Vas Gerebentől. 2 k.

b) A tömörmértan tanításához való minták fából.

c) A természettani szertár részére: Mälzel-féle üténymérő, fluorescentia kísérleteihez különféle anyagok oldatai, phosphoroskop, s Poggendorf által módosított Bunsen-féle galvántelep. Nehány készülék pedig kijavított.

d) A vegytani kísérletekhez többféle kémiszert és anyagot ajándékozott tek. Machleid Alajos gyógyszerész úr.

e) A rovargyűjtemény részére két példány Colorado-bogár szereztetett; az ásványgyűjteményt pedig Klumszki Pál úr, a kecskeméti vasúti állomás főnöke néhány szép példány fakövével gyarapította.

f) A rajziskola részére Taubinger-féle rajzminták (12 füzet) szereztettek. — Tek. Horváth Béla kir. alügyész úr ugyanezen iskolának az országos magyar képzőművészeti társulat albumlapjait ajándékozta.

g) Az ének- és a zeneiskola részére a n. érd. kath. egyházközség ez évben is 100 forintot ajánlott föl; az intézet költségén pedig szereztettek Tariczky Ferencz vegyeskari magyar népdal-átíratok.

Az 1877/8-iki tanévre kitűzött pályakérdések.

I. — Kecskemét város tek. községtanácsa által alapított „Széchenyi-díj“-ra a következő értekezés tüzetett ki:

„Adassék elő rövid vázlatban a reformatió története Magyarországnban.“

A kijelölt határidőre 2 értekezés adatott be, s mind a kettőt jutalomra érdemesítette a bíráló bizottság.

Érdem szerint legjobbnak ítéltetett Sáfrán József k. r. n. p. VIII. oszt. tanuló értekezése; jutalmúl a Széchenyi-díjt, 30 o. é. forintot nyerte.

Második helyre érdemesített Váci János VII. oszt. tanuló műve; jutalma méltóságos Horváth Döme kir. ítélőtáblai tanácselnök és főt. Horváth Cyrill kegyesrendi kormánysegéd uraknak 2 db. aranya.

II. — A kaszinói díjra kitűzetett egy magyar történelmi beszély: „a bujdosó királyfi I. Béla“ czímmel.

Beérkezett 6 dolgozat, melyek közül hármat jutalomra, s hármat dicséretre érdemesített a bíráló bizottság.

A kaszinói díjat vagyis 20 o. é. forintot Sáfrán József k. r. n. p. VIII. oszt. tanuló beszélye nyerte el.

A második díj, tek. Dömötör Sándor kir. közjegyző és tek. Gyenes István kir. közjegyzői segéd urak által felajánlott 2 db. arany Szent-Gály Gyula V. oszt. tanuló dolgozatának íteltetett oda.

A harmadik, Kecskeméti Sándor VII. oszt. tanuló dolgozatát tek. Banó József kir. telekkönyvi ígató úr 1 db. 20 frankos aranyával jutalmazá a bizottság.

Dicséretre méltatta a bíráló választmány Szabó Károly VIII. oszt. tanuló, Vass Imre k. r. n. p. VIII. oszt. tanuló, és Hirsch Pál VII. oszt. tanuló dolgozatát.

III. -- Néhai nt. Zsiga Alajos k. r. tanár által alapított u. n. „Zsiga-díj“-ra a következő erkölcstani pályakérdés tüzetett ki:

„Elfogadhatjuk-e valónak azt a naponta hangoztatott szólamot, miszerint vallásosság és felvilágosultság kizárják egymást?“

Hat, e nemű dolgozat adatott be s a bíráló választmány közülök hármat jutalomra, kettőt pedig dicséretre méltónak talált.

Első jutalomra, a 25 o. é. forintnyi Zsiga-díjra Vass Imre k. r. n. p. VIII. oszt. tanuló dolgozata íteltetett.

Kubányi Béla k. r. n. p. VIII. oszt. tanuló dolgozata tek. Machleid gyógy-szerész úr 2 db. aranyával s

Tremmer Gyula k. r. n. p. VIII. oszt. tanuló műve tek. Kovács József törvényszéki bíró úr 5 o. é. forintjával jutalmaztatott.

Dicséretet érdemelt Bartek Lajos k. r. n. p. VIII. oszt. tanuló, és Szeleczky Bálint VIII. oszt. tanuló műve.

IV. — Költői dolgozatúl kitüzetett egy „Elegia, melynek az apa vagy anya, vagy testvér, vagy jó barát, szóval a szeretteink valamelyikének elvesztése fölött érzett fájdalom képezze tárgyát.“

Beérkezett 12 költemény, melyek közül kettő jutalomra, kettő pedig dicséretre méltónak találtatott.

Az első jutalmat, tek. Dr. Tassy Pál helybeli jogakadémiai tanár úr és boldogúlt édes atyja által felajánlott 2 db. aranyat Nyáry József k. r. n. p. VII. oszt. tanuló nyerte.

A második, tek. Kovács István telekkönyvvezető úr 5 o. é. forintos jutalmát Nyáry József k. r. n. p. VII. oszt. tanulónak ítélte oda a bíráló bizottság.

Dicséretre Tremmer Gyula k. r. n. p. VIII. oszt. tanuló, és Basa László k. r. n. p. VIII. oszt. tanuló költeményei érdeemesítették.

V. — Szépészeti fejtegetésül Vörösmarty „Élő szobor“ című költeményének széptani méltatása tüzetett ki.

A beérkezett öt pályamű közül három érdeemesítettett jutalomra. Az első jutalmat, főt. Dr. Csősz Imre kegyesrendi áldozár s főgymn. igazgató s tek.

Szegedi György ügyvéd urak 2 db. aranyát és tek. Horváth Béla kir. alügyész úr 5 o. é. forintját Váczi János VII. oszt. tanuló nyerte el.

A második díjra, t. Tóth László helybeli nyomdász úr által megajánlott 1 db. aranyra Sáfrán József k. r. n. p. VIII. oszt. tanuló dolgozata érdeme-sítettett.

A harmadik díj, tek. Horváth Béla kir. alügyész úr által felajánlott 5 o. é. forint Basa László k. r. n. p. VIII. oszt. tanulónak adatott.

VI. — Tek. Kada Elek helybeli ügyvéd úr 1 db. aranyat ajánlott meg ily című értekezésre:

„Mily befolyást gyakorolt a róm. kath. egyház az ének- és zeneművészet kifejlődésére?“

Csak egy mű adatott be, mely, mivel megüti a mértéket, szerzőjének Vass Imre k. r. n. p. VIII. oszt. tanulónak biztosította a jutalmat.

8) Segély- és ösztöndíjak.

Örökemlékű gr. Koháry István s más nemeskeblű ifjúságbarátok bőkezűsége által örökített alapítványok kamataiból 24 szegényebb sorsú szorgalmas és jóviseletű tanuló kapott segélyt.

A tanév elején ugyanezen alapítványok kamataiból 86 forint 20 kr. értékű tankönyvek osztattak ki a szegényebb tanulók közt.

Mária Terézia-féle évi 120 forintos ösztöndíjban részesülnek Szent-Gály Gyula, és Baksai József 5. oszt. tanulók.

Ő nagyméltósága Peitler Antal váczi püspök úr 50 frtos ösztöndíját Szabó Pál 5. oszt. tanuló élvezi.

Bold. eml. Hoffmann János prépost, kecskeméti lelkész ösztöndíjának (24 frt.) részese jelenleg Gömöry Sándor 6. oszt. tanuló.

Fektor József prépost, volt kecskeméti lelkész által alapított ösztöndíjban (24 frt.) részesül Kovács János 5. oszt. tanuló.

Mgs. Horváth Döme úr ösztöndíját (20 forintot) Wiszt József 6. oszt. tanuló kapta.

Bold. eml. Major János alapítványának (40 frt.) kamataja (2 frt.) Oláh Sándor 4,

Ipacs Szabó Imre és H. Kovács Anna által alapított ösztöndíj (10 frt.) pedig Kiss József 6. oszt. tanulónak adatott.

Ngs. és főt. Bogyó Pál apát, esperes és plébános úr szívésségéből két, kecskeméti születésű, jó viseletű s a hittanban jeles előmenetelt tanúsított növendék jutalmaztatott, s pedig: Acsai Antal 5. s Oláh Sándor 4. oszt. tanulók egy-egy darab aranynyal.

Tek. S. Kovács József kir. járásbíró úr által megajánlott 20 forintból

öt-öt forintot kaptak: Kerekes József 4. oszt. tanuló a rajzban, Szarvasi Zoltán 2. oszt. tanuló az ének- és zenében, Kerekes János 2. oszt. tanuló az énekekben s Ehling Károly 2. oszt. tanuló a magyar nyelvben tett jeles előmenetelért.

Főt. Dr. Csósz Imre kegyes tanítórendi áldozár s nyitrai főgymnasiumi igazgató úr tallérja Szarvasi Zoltán 2. oszt. jeles tanulónak adatott.

Tek. Bogoss Endre kir. törvényszéki bíró úr 1 db. aranya Ottó Sándor 7. oszt. tanulónak a mennyiségtanban,

Tek. Fekete István ügyvéd úr 1 db. aranya Hajagos Béla 7. oszt. tanulónak a gyorsírásban,

Tiszt. Kövessy Kálmán tanár úr 1 db. aranya Tölcserý Ferencz k. r. n. p. 8. oszt. tanulónak a történelemben tanúsított jeles előmenetelért,

Tiszt. Karsay János tanár úr 1 db. aranya Szarvasi Zoltán II. oszt., Schweiger Fülöp úr 1 db. aranya Kecskeméti Lipót III. oszt. jeles tanulónak íteltetett oda.

Bold. eml. Sütő Julianna hagyatéka 9 forint Csernus László 6. oszt. tanulónak adatott.

Ngos Dr. Rómer Flóris nagyváradi latin szertartású kanonok „Képes kalaúz a magyar nemzeti muzeum érem- és régiségtárában“ cz. füzetei Szabó Károly, Fiala János, Csulyok Béla VIII., Váci János VII., Whyszt József VI. és Schönvald Károly V. oszt. tanulók között osztattak szét.

T. Gallia Emma úrnő szivességéből csinosan bekötött jutalom-könyveket kaptak: Ehling Károly k. r. n. p. VII. oszt. tanuló Csokonay Mihály „Válogatott versei“-t. Kecskeméti Sándor VII. oszt. tanuló Petőfi Sándor „Elbeszélő költeményei“-t. Kőváry László VI. oszt. tanuló Arany János „Kisebb költeményei“-t, Szeretin Gyula V. oszt. tanuló Kazinczy Ferencz „Versei“-t, Kecskeméti Emil 2. oszt. tanuló „Vadölő“ cz. elbeszélést Cooper után, — jó viseletök- és jeles előmenetelökhért.

Egy ismeretlen jótevő részéről mint jó viseletű és szorgalmas tanulók díszkötésű könyvekkel jutalmaztattak: Arnold Endre VII. oszt. tanuló „Zrinyi Miklós szigeti veszedelme“ és Katona József „Bánk Bán“ cz. műveivel. Hajagos Béla VII. oszt. tanuló „Kisfaludy Károly minden munkái“-val. Kulhánek Albin k. r. n. p. VII. oszt. tanuló Gyulai Pál „Költeményei“-vel.

Réti Márton gymn. tanár Virágh Rajner sz. Fer. rendi növendékpapot Madách Imre „Az ember tragédiája“ cz. drámakölteményével, Feld Vilmos hit-tanár pedig Huszár Imre „Egyházi Beszédei“-vel jutalmazá meg.

Hálás köszönet a hazai nevelés- és oktatásügy nemeskeblű barátainak!

II.

Tananyag, tankönyvek és tanárok.

KÖTELEZETT TANTÁRGYAK.

Első osztály.

Osztályfőnök: Szárnovszky Ede.

- Hittan**, het. 2 óra. -- A hit, parancsok, ker. igazság, szentségek, szentelvények és ima. — Kézikönyv: „Közép katekizmus kath. tanulók számára.“ — Eger, 1861. — Tanár: Tóth Pál.
- Magyar nyelv**, het. 3 óra. — A nyelvnek mondatokra fektetett alaktana, még pedig: az egyszerű, bővített és összetett mondatokban, azok lényegének s egymásközi különbségének megismertetésével. Értelmes olvasás, helyesírás, az olvasottak előadása és szavalása s ezzel összehangzólag a tananyaghoz alkalmazott folytonos gyakorlatok. — K. k. Szvorényi J. „Kisebb magyar nyelvtana.“ I. r. Pest, 1868. és „Olvasmányok“ ugyanattól. Pest, 1855. I. köt. — Tanár: Szárnovszky Ede.
- Latin nyelv**, het. 6 óra. — Az alaktanból a nevek, ígék, névmások szabályos alakjai, azok begyakorlása megfelelő példák alapján; számnevek, előljárók. A szükséges szók emlézése. Hetenként egy iskolai gyakorlat otthoni letisztázással. — K. k. Szepesi Imre „Elemi latin nyelvtana.“ II. r. Pest, 1874. — Tanár: Szárnovszky Ede.
- Német nyelv**, het. 2 óra. — Olvasás és írás. A névelő, főnév, melléknév és névmás ejtegetése és használata; a számnevek alkalmazása. Az ígétanból a rövid mondatok képzésére szükséges jelenidő és a segédigék jelenideje és félmúltja. — Minden hónapban egy írásbeli iskolai gyakorlat. — K. k. „Gyakorlati német nyelvtan Ollendorf szerint“, kiadta Ney. Pest, 1877. — Tanár: Szárnovszky Ede.
- Földrajz**, het. 2 óra. — A mértani és természettani földrajz főpontjai, s az általános földrajzi fogalmak magyarázata. A tengereknek s az öt földrésznek általános és összehasonlító leírása. Végre az általános népismeret rövid és jellemző vonásokban. Ezután Magyarország földrajza. — K. k. „A magyar állam földrajza.“ Írta: Visontay I. Pest, 1877. — Tanár: Karsay János.
- Mennyiségtan**, het. 4 óra. — Számtan: A tizedes számrendszer. Az alsóbb fokú négy művelet nevezetlen és megnevezett egész számokkal, különös tekintettel a nagyobb számokkal való műveletek begyakorlására. A közéletben leggyakrabban előforduló mértékek és pénznemek megismertetése és begyakorlása. A számok oszthatósága. A közönséges törtekkel való négy

alsó művelet, kiváló tekintettel a fejszámolásra. Az időszámolás. A kettős tétel s a metermértékek. — K. k. Dr. Lutter Nándor „A mennyiségtan elemei.“ I. r. Pest, 1875.

Mértan: Pont, vonalak, szögek, egyközű vonalak, a háromszögek, egyközények és sokszögek szerkesztése s főbb tulajdonságuk megismertetése. — K. k. Mocnik—Szabóky „A mértani nézletten.“ I. r. Pest, 1870. — Tanár: Karsay János.

Természetrajz, het. 2 óra. — Állattan. — K. k. „A természetrajz elemei.“ Dr. Pokorny Alajos, átdolgozta Dr. Dékány Ráfael. Pest, 1872. — Tanár: Karsay János.

Rajz, het. 4 óra. — Mértani rajz szabad kézzel körző és vonalzó nélkül. Az évfolyam I. felében a tanulók a táblára rajzolt egyszerű idomokat (egyenes és görbe vonalak, szögek stb.) utánrajzolták; az év második felében sodrony- és faminták után rajzoltak. (Egyenes vonal, egyenközű vonalak, derékszög, három-, négy-, többszög, körlap, henger, gúla, kúp, gömb stb.) Tanár: Szárnovszky Ede.

Szépírás, het. 1 óra. — Tanár: Feld Vilmos.

Második osztály.

Osztályfőnök: Lauch nep. János.

Hittan, het. 2 óra. — A ker. kath. anyaszentegyház szertartásainak értelmezése. — K. k. „A ker. kath. anyaszentegyház szokásai és szertartásai.“ Kiadja a sz. István társulat. Pest, 1866. — Tanár: Tóth Pál.

Magyar nyelv, het. 3 óra. — A mondatban tüzetes tárgyalása, különösen a szókötés. A többi mint az I. osztályban. Hetenkint egy iskolai írásbeli feladvány, kijavítás után otthoni letisztázással. — K. k. mint az I. oszt. — „Olvasmányok“ 2. kötet. — Tanár: Karsay János.

Latin nyelv, het. 6 óra. — A szabályos alaktan ismétlése mellett az alaktannak teljes befejezése; megfelelő latin és magyar példák fordítása. A szükséges szavak s néhány mese emlézése. — Minden héten egy iskolai írásbeli gyakorlat otthoni letisztázással. — K. k. Szepesi Imre után Budavári József által átdolgozott „Latin alaktan.“ II. r. Pest, 1877. — Tanár: Lauch nep. János.

Német nyelv, het. 2 óra. — A névelő, főnév, melléknév, névmás, számnév és a segédigék hajlítása; havonkint 1 írásbeli gyakorlat. — K. k. Toepler Szemák által javított német nyelvtana. Pest, 1877. — Tanár: Cserei József.

Földrajz, het. 2 óra. — Ausztria bővebb leírása, ezután Európa egyéb országainak földrajza. — K. k. Visontay J. „Egyetemes földirat.“ I. r. Pest, 1872. — Tanár: Karsay János.

Mennyiségtan, het. 4 óra. — Szám-tan: A törtszámok tanának ismétlése. Tizedes törtek. Olasz gyakorlat. A rövidített szorzás és osztás. Az arányok és aránylatok főbb tulajdonságai. Az egyszerű hármasszabály egész- és törtszámokra alkalmazva. Százalék számítás. — K. k. mint az I. osztályban. Pest, 1876.

Mértan: Síktan. A négyzetek, egyenközények, háromszögek, sokszögek területszámítása. Az idomok átalakításának egyszerűbb esetei. A háromszögek alakjának meghatározása. A körre vonatkozó szerkesztések. A kör kerület- és területszámítása. — K. k. mint az I. oszt. I. és II. rész. — Tanár: Kövessy Kálmán.

Természetrész, het. 2 óra. — Az évfolyam téli szakában: Ásványtan, a nyáriban: Növénytan. — K. k. mint az I. oszt. II. és III. rész. — Tanár: Karsay János.

Rajz, het. 4 óra. — Mértani rajz hetenkinti 2 órában. Szerkesztés körzővel és vonalzóval párhuzamosan a síkmértan előadásával. — Szabadkézi rajz, hetenkint 2 órában: körrajzok az emberi fej egyes részeitől kezdve. — Tanár: Kövessy Kálmán.

Szépírás, hetenkint 1 órában. — Tanár: Feld Vilmos.

Harmadik osztály.

Osztályfőnök: Feld Vilmos.

Hittan, het. 2 óra. — Az ó szövetség története megfelelő földrajzzal és erkölcsi tanulságokkal. — K. k. „Bibliai történetek.“ Roder után. Pest, 1864. — Tanár: Tóth Pál.

Magyar nyelv, het. 3 óra. — Szóképzés. Mondatkötés. Az irány főbb szabályainak ismertetése. A mindennapi életben előforduló legszükségesebb ügyiratok, egyszerű elbeszélések és leírások készítése. Értelmes olvasás, előadás, szavalás és helyesírás. — Írásbeli gyakorlatok mint a II. oszt. — K. k. Szvorényi J. „Kisebb magyar nyelv-tan.“ II. r. Pest, 1868. és „Olvasmányok“ 3. köt. — Tanár: Karsay János.

Latin nyelv, het. 5 óra. — A mondatból esettan, hozzáértve a megfelelő latin és magyar mondatok fordítását. Latin olvasásból prózai szemelvények, s pedig Cornelius Neposból: Aristides, Pausanias és Epaminondas.

Továbbá a szükséges szók és elemezett olvasmányi darabok emlézése. Hetenkint egy iskolai gyakorlat. — K. k. Szepesi Imre „Latin mondat-tan.“ Pest, 1873. és „Cornelius Nepos.“ Ignatius Veress Pestini, 1865. — Tanár: Feld Vilmos.

Német nyelv, het. 2 óra. — Olvasás és írás. Folytonos fordítgatás mondattani alapon; gyakorlati módszer szerint, a fő-, mellék-, számnév, névmás és

- métlése mellett a gyönges s gyakrabban előforduló erős hajtogatású, továbbá a rendhagyó igék megismertetése. Szók emlézése. — Két hetenkint egy írásbeli iskolai dolgozat. — K. k. mint a II. osztályban és Felsmann József „Német olvasókönyv.“ Budapest, 1876. — Tanár: Réti Márton.
- Földrajz**, het. 2 óra. — Ázsia, Afrika, Amerika és Ausztrália földrajza. — K. k. Visontay J. „Egyetemes földírat.“ II. r. Pest, 1873. — Tanár: Kövessy Kálmán.
- Történelem**, het. 2 óra. — A magyarokat megelőzőt legfőbb események előadása után a magyarok története a vegyes házakból származott királyokig. — K. k. Vaszary K. „Történelem a III. osztály számára.“ Győr, 1869. — Tanár: Réti Márton.
- Mennyiségtan**, het. 3 óra. — Számítan: Az összetett arányok és aránylatok. Az összetett hármasszabály. Kamatszámítás. Társaság-, elegyítés és lánczszabály meg a meter-mértékek. — K. k. Dr. Lutter N. „A mennyiségtan elemei.“ III. r. Pest, 1870.
- Mértan: Térán. Az egyenes vonalak és síklapok kölcsönös fekvése. A szögletek. A szögletes testek megismertetése, fölület- és térfogat-számítások. — K. k. Moenic-Szabóky „Mértani nézlettan.“ II. r. — Tanár: Kövessy Kálmán.
- Természettan**, het. 3 óra. — A testek közönséges tulajdonságai, halmaz állapot. A testeknek leglényegesebb belső különbségei, u. m. az egyszerű testek, savak, aljak és a sók fogalma, amennyiben arra a villamtannál szükség van.
- Hőtan. Légköri csapadékok. Delejesség. Villamosság kísérletekkel. — K. k. „Természettan algymnasiumok számára.“ Pisko J. L. magyaritá Kühn Rajmund Lajos. Pest, 1877. — Tanár: Szárnovszky Ede.
- Rajz**, het. 4 óra. — Mértani rajz, összhangzatban a mértani alaktan tanításával, hetenkint 2 órában. — Szabadkézi rajz, hetenkint 2 órában. Az emberi fej-rajzolásnak folytatása. Az árnyékolás kezdete minták után. Ékítmények rajzolása. — Tanár: Pataky Imre.

Negyedik osztály.

Osztályfőnök: Balácsi József.

- Hittan**, het. 2 óra. — Az új szövetség története. — K. k. mint a III. osztályban. — Tanár: Tóth Pál.
- Magyar nyelv**, het. 3 óra. — Az iránytan és ügyíratok folytatása és kiegészítése. Szó- és versmértan főtekintettel a megfelelő olvasmányok taglalgatására. — Két hetenkint egy iskolai írásbeli dolgozat otthoni letisztázással. — K. k.

Laky D. „Irály- és költészetan“-a. Pest, 1872. és Szvorényi „Olvasmányok.“ 4. kötet. — Tanár: Réti Márton.

Latín nyelv, het. 6 óra. — Mondattanból: határozatlan módú ige, állapotjelzők, hanyattszók, igenevek, idők és módok használata. — Olvasmányok: Jul. Caesar de bello Gallico. Lib. II., a prosodia és metrika előrebocsátásával 16 mese, továbbá „Vulgus amicitias utilitate probat“, „A birvágý“ és „Icarus.“ — Minden héten egy iskolai gyakorlat. — K. k. Szepesi Imre „Latín mondattan.“ I. r. Pest, 1873. II. r. átdolgozta Budavári J. Budapest, 1876. Szamosi János „Tirocinium poëticum.“ Buda, 1872. B. Dinter „C. J. Caesaris Commentarii de B. G.“ Lipsiae, 1869. — Tanár: Balácsi József.

Német nyelv, het. 2 óra. — A fordítás-gyakorlatok folytatása valamennyi beszéd-rész felkarolásával, ide értve a szóképzés, szövevény fõszabályait s a helyesírási szabályokat. Szók és jelesebb mondások emlézései. — Két hetenkint egy írásbeli iskolai dolgozat. — K. k. Toepler Szemák által javított német grammatikája. Pest, 1876. J. Mozart „Deutsches Lesebuch.“ I. B. Wien, 1868. — Tanár: Réti Márton.

Történelem, het. 2 óra. — Magyarország történetébõl a vegyes házak s a Habsburg-ház. A világtörténetbõl minden magyar történeti korszak végén kiemeltettek röviden a legnagyobb fontosságú események, jelesen a történetben fontosabb szerepet játszott nemzetek, országok, néha kormányformáknak, sõt egyes nagyobb dynastiáknak is keletkezése, vagy bukása, rövid, de élesen körülírt vázlatával azon viszonyoknak, melyek azt előidéztek; továbbá nagyobb földrészek fölfedezése, s a legfontosabb találmányok keletkezési ideje és hazája, és pedig mindezek különös tekintettel az évszámokra. — K. k. Vaszary K. „Történelem a IV. oszt. számára.“ Gyõr, 1870. — Tanár: Réti Márton.

Mennyiségtan, het. 3 óra. — Szám-tan: A betûszám-tan elemei. A négy alsóbb fokú mívelet egész számokkal. A számok oszthatóságának rövid elmélete. A négy alsóbb fokú mívelet törtszámokkal. Elsõfokú egyenletek egy ismeretlennel. Az aránylatok tana és ennek kapcsán a hármas szabály, társaság-láncszabály megalapítása és ismételt begyakorlása. — K. k. Dr. Lutter N. „Mennyiségtan.“ Pest, 1870.

Mértan: Tér-tan. A gömbölyü testek megismertetése, fölület- és térfogat-számítások. — K. k. Mocnik—Szabóky „Mértani nézlettan.“ II. r. — Tanár: Végh kal. József.

Természettan, het. 4 óra. — Az év első felében befejeztetett a természettan, illetõleg tárgyaltattak: a testek egyensúly- és mozgástana, hangtan és láttan kísérletekkel. — K. k. „Természettan algymnasiumok számára.“

Pisko J. L. magyarítá Kühn Rajmund Lajos. Pest, 1877. — Tanár: Szárnovszky Ede.

- Vegyten**, het. 4 óra. — A tanév második felében adatott elő mint külön tanulmány. Nevezetesen: Egyszerű és összetett testek. Vegytörvények. Vegyszámítan. A természetben, vagy a közéletben előforduló érdekesebb anyagoknak tüzetesebb tárgyalása lehetőleg az egyfajú sorok alapján, kísérletekkel felvilágosítva. Havonkint egy vegyszámítan iskolai dolgozat. — K. k. Dékány Ráfael „A vegyten elemei.“ Pest, 1877. — Tanár: Szárnovszky Ede.
- Rajz**, het. 4 óra. — Szabadkézi rajz: nagyobb fejminták. Egész emberi alakok. Ékítmények. — Tanár: Pataky Imre.

Ötödik osztály.

Osztályfőnök: Végh kal. József.

- Hittan**, het. 1 óra. — A religio és az isteni kinyilatkoztatás szüksége; a ker. kinyilatkoztatás, az új szövetség forrásai, Krisztus egyháza. — K. k. „A kath. egély tankönyve.“ Irta Wappler Antal. Pest, 1870. — Tanár: Feld Vilmos.
- Magyar nyelv**, het. 3 óra. — Az elbeszélő és leíró prózai és költői műfajok elméleti és gyakorlati ismertetése. — K. k. Laky D. „Írály- és költészetan.“ Pest, 1872. — Szvorényi szemelvényei. Pest, 1868.
- Feladványok: Az oroszlán. (Leíró próza.) Egy nap utazásomból. (Elbeszélés.) Monda egy régi várról. Hunyady János. (Jellemrajz.) A barátságáról. (Értekezés.) Téli est. (Szórajz.) Levél egy tudós rokonomhoz. Beszélyke szabad tárgyválasztással. Mese szabad tárgyválasztással. „Ágnes asszony“ méltatása a ballada szempontjából. Hogyan kell a szünidőt eltölteni? (Oktató értekezés.) Az epos és regény közötti különbség. (Párhuzam.) A regényolvasás haszna. (Értekezés.) Leírás és festészet. (Széptani egybevetés.) — Tanár: Cserei József.
- Latin nyelv**, het. 6 óra. — Mondattani ismétlések s írálytani szóbeli gyakorlatok mellett, olvastattak: Ciceróból Cato és Laelius. Ovidius Metamorphosisei I. könyvéből: Quatuor mundi aetates. Deucalion et Pyrrha. — Hetenkint egy írásbeli gyakorlat. — K. k. Szepesi Imre „Latin mondattan“ Pest, 1872. Cicero „Cato et Laelius“ Lipsiae. 1870. — Reinholdus Klotz et Grysar „P. Ovidii Nasonis carmina selecta“ Vindobonae. 1857. — Tanár: Végh kal. József.
- Görög nyelv**, het. 5 óra. Hangtan, név-alaktan, íge-alaktan: tisztajellegű ígék. — Két hetenkint egy írásbeli iskolai gyakorlat. — K. k. Szepesi I. „Elemi hellen nyelvtan.“ Buda, 1860. — Tanár: Cserei József.

Német nyelv, het. 2 óra. Magyar mondattani ismeretekre alapított mondatalkotás, nyelv- és mondattani elemzés, rövid, főleg prózai műdarabok betanulása és szavalása. Két hetenkint egy írásbeli iskolai dolgozat. — K. k. Toepler Th. E. „Német grammatika.“ Pest, 1870. — I. Mozart „Deutsches Lesebuch“ I. B. Wien, 1868. — Tanár: Réti Márton.

Történelem, het. 3 óra. — Ó-kor, különös tekintettel a görögök és rómaiak politikai, vallási és műveltségi történelmére, megfelelő földrajzzal. — K. k. Somhegyi F. „Egyetemes világtörténet.“ I. r. Pest, 1864. — Tanár: Kövessy Kálmán.

Mennyiségtan, het. 4 óra. — Betűszámтан: A négy alapművelet ismétlése után a hatványozás és gyökfejtés, első fokú egyenletek egy és több ismeretlen mennyiséggel.

Mértan: Síkmértan a szabályos sokszögek, és a kör kerület- és terület számításáig. — K. k. Dr. Lutter N. „Mennyiségtan“ I. r. Számtan. II. r. „Mértan“ Pest, 1866. — Tanár: Végh kal. József.

Természetrész, het. 3 óra. — Ásvány- és növénytan. — K. k. Mihálka A. „Ásványtan“, ugyanattól „Növénytan“ Pest, 1865. — Tanár: Feld Vilmos.

Hatodik osztály.

Osztályfőnök: Tóth Pál.

Hittan, het. 1 óra. — A ker. kath. ágazatos hittan. — K. k. mint az V. osztályban. 2. köt. — Tanár: Feld Vilmos.

Magyar nyelv, het. 3 óra. — A lantos és tanköltészet műfajainak elméleti és gyakorlati ismertetése. — K. k. Laky D. „Írály- és költészettan.“ Szvo-rényi szemelvényei. Pest, 1868. — Tanár: Cserei József.

Dolgozatok: A költészetéről. (Széptani fejtegetés.) Legterhesebb munka az unalom. (Értekezés.) Sírkertben. (Elmélkedés.) Az eszmény és való. (Széptani fejtegetés.) Berzsenyi „Fohászkodás“-ának szépészeti méltatása. Dal és elegia. (Párhuzam.) A naphoz. (Költői próza.) Az óda és dal. (Egybevetés.) A költő. (Értekezés.) „Közéltő tél.“ (Széptani fejtegetés.) Barátomhoz. (Oktató levél.) A ki nem halad, elmarad. (Értekezés.) A szép és rút. (Széptani fejtegetés.) A népdalról. (Értekezés.)

Latín nyelv, het. 5 óra. — Nyelvtani ismétlések s irálytani szóbeli gyakorlatok mellett olvastattak: Livius: I. 22. fej. Sallustius: Jugurtha 26 fej. Virgilius: Aeneis I. 440. vers. Hetenkint egy írásbeli gyakorlat. K. k. Livius, Weisenborn. Lipsiae. 1868. Em. Hoffmann, „P. Virgili Mar. Aeneid. Epitome“ Vindobonae. 1863. Sallust. Cr. G. Linker. Vindobonae. 1857. — Tanár: Kutserik Sándor.

- Görög nyelv**, het. 5 óra. — Ismételtetett a mi az 5-ik osztályban végeztetett, hozzájárultak a μ végű és rendhagyó ígék. Olvasmányok: 19 mese Aesopustól és a „Herkules-rege.“ — Minden két hétben egy írásbeli iskolai gyakorlat. K. k. mint az 5-ikben, azonfölül Mészáros Nándor olvasókönyve. Buda, 1873. — Tanár: Tóth Pál.
- Német nyelv**, het. 2 óra. — Az 5-ikben tanultak folytatása. Elbeszélő és leíró művek olvasása és fejtegetése. — K. k. Toepler-Szemák „Német grammatika.“ Pest, 1876. Felsmann „Deutsches Lesebuch“ II. Th. Budapest, 1876. Két hetenkint egy írásbeli dolgozat: a) Fordítások és a legközönségesebb polgári ügyiratok. b) Prózai és költői művek átalakítása: 1) Der Wolf und der Kranich. 2) Das Ross und der Stier. 3) Der Lügner. 4) Tagesanbruch. 5) Die Einkehr. 6) Der Hirsch, der sich im Wasser sieht. 7) Die Fliege und die Biene. 8) Der Vater und die drei Söhne. 9) Der Knabe und der Stieglitz. — Tanár: Balácsi József.
- Történelem**, het. 3 óra. — Középkor megfelelő földrajzzal. — K. k. Somhegyi F. „Egyetemes világtörténet.“ II. r. — Tanár: Tóth Pál.
- Mennyiségtan**, het. 4 óra. — Betűszámítás: A másodfokú egyenletek. Logarithmusok, meter-mértékek. — K. k. mint az V. osztályban.
Mértan: A síkmértan ismételése, kiegészítése és befejezése. Síkháromszög tan számos példával. — K. k. mint az V. osztályban. — Tanár: Lauch nep. János.
- Természetráaj**, het. 2 óra. — Állattan. — K. k. Mihálka A., átdolgozta Pap János „Állattan.“ Pest, 1873. — Tanár: Feld Vilmos.
- Vegytan**, het. 2 óra. — A vegyszűly, parányszűly, tömecszűly, vegyértékesség, a térfogati viszonyok és ezek törvényei kísérletekkel bebizonyítva. A különféle vegyképletek és az azokra vonatkozó nézetek. Az elemek és a nevezetesebb vegyek, tekintettel azok vegybontására. — K. k. „A vegytan alapvonalai.“ Dr. Kruesz K. után átdolgozta Fehér Ipoly. Pest, 1876. — Tanár: Feld Vilmos.

Hetedik osztály.

Osztályfőnök: Cserei József.

- Hittan**, het. 1 óra. — A ker. kath. erkölcs tan. — K. k. „A ker. kath. religió tankönyve.“ Irta Wappler Antal. 3. köt. Pest, 1870. — Tanár: Feld Vilmos.
- Magyar nyelv**, het. 3 óra. — A szónoklat és dráma elméleti és gyakorlati ismertetése. — K. k. Laky „Ékesszólásban“ és Toldy F. „Irodalomtörténeti olvasókönyv.“ Pest, 1868. — Tanár: Nagy Alajos.

Dolgozatok: 1) Elmélkedés e kérdés fölött: milyen szándéktól kell áthatva lennie a tanuló ifjúnak az iskolai év elején? 2) Kiki maga szeren-

cséje- vagy szerencsétlenségének mestere. (Szónoki beszédrészlet az ok és okozat belső érvei szerint.) 3) Egy vizár sujtotta vidék. (Indulatgerjesztés.) 4) Mondattárgyalássá feldolgozása Kazinczy ezen szavainak: „Jót s jól; ebben áll a nagy titok, ezt ha nem érted, szánts és vess, s hagyjad másnak az áldozatot.“ 5) Minő felvilágosodás után kell törekednünk? (Szónoki beszéd.) 6) Vörösmarty „Szilágyi és Hajmási“-jának széptani fejtegetése. 7) Antigone jelleme Sophokles hasonló című tragoediájában. (Drámai ethopoëia.) 8) A Molière-féle vígjáték jellemző ismertető jegyei, megvilágítva a „Fösvény“-ből vett példákkal. (Szépészet-kritikai kísérlet.) 9) Mikor jár az olvasás haszonnal? (Megfejtés.)

Latin nyelv, het. 5 óra. — Cicero: Orat. pro lege Manilia. — Virgilius: Aen. II. ének 524 vers. Minden héten egy írásbeli gyakorlat. — K. k. R. Klotz „M. T. Ciceronis orationes selectae.“ Lipsiae, 1860. E. Hoffmann, P. Vergili M. op. Epitome. Vindobonae, 1860. — Tanár: Kutserik Sándor.

Görög nyelv, het. 4 óra. — Fordítások: Kyros származása. Az ifjak neveltetése a perzsáknál. Az első vadászat. (Xen. Kyrup.) — Héraklés a válaszüton. (Xen. Anab.) — Homéros, Ilias I. ének. Minden két hétben egy iskolai dolgozat. — K. k. Schenkl, Crestomathie aus Xenophon. Wien, 1860. — Hohegger, Homeri Iliadis Epitome. Vindobonae, 1857. — Szepesi „Hellen nyelvtan.“ Buda, 1860. — Tanár: Cserei József.

Német nyelv, het. 2 óra. — Lantos, tanköltészeti és prózai művek olvasása és fejtegetése. — Havonként egy írásbeli iskolai dolgozat. — K. k. Toepler Szemák által javított német grammatikája. Pest, 1876. J. Mozart „Deutsches Lesebuch.“ II. B. Wien, 1869. — Írásbeli gyakorlatok:

a) Fordítások. b) Költemény-átalakítások és szabad dolgozatok:

1) Das Lösegeld v. Rückert. (Umänderung.) 2) Das Denkmal v. Rückert. (Umänderung.) 3) Die Weinlese. (Beschreibung.) 4) Eine frei gewählte Erzählung. 5) Das Siegesfest v. Schiller. (Inhaltsangabe.) 6) Der Schatzgräber v. Bürger. (Umänderung.) 7) Brief an einen Freund über einen Ausflug im Frühling. 8) Mein Geburtsort. (Beschreibung.) 9) Rückblick auf das vergangene Schuljahr in Briefform. — Tanár: Balácsi József.

Történelem, het. 3 óra. — Újkor megfelelő földrajzzal. — K. k. Somhegyi F. „Egyetemes világtörténet.“ III. r. — Tanár: Réti Márton.

Mennyiségtan, het. 3 óra. — Betűszám-tan: A szám- és mértani haladványok és ezek kapcsán az összetett kamatszámítás, járadék és törlesztési számítások. Logarithmusi és határozatlan egyenletek. — K. k. Dr. Lutter Nándortól.

Mértan: Térmértan és gömb-háromszögtan. — K. k. Arányi Bélától. — Tanár: Lauch nep. János.

Természettan, het. 4 óra. — A testek általános tulajdonságai. Hőtan. Erőműtan, a rezgő és hullámzó mozgás törvényei és a hangtan, a mennyiségtan és

a kísérletek alapján. — K. k. „Kísérleti természettan“, írta: Fehér Ipoly. Pest, 1876. — Tanár: Polák Ede.

Bölcsészettan, het. 2 óra. — Tapasztalati lélektan. — K. k. „Bölcsészet.“ Írta: Purgstaller. Pest, 1862. — Tanár: Végh kal. József.

Nyolczadik osztály.

Osztályfőnök: Kövessy Kálmán.

Hittan, het. 1 óra. — Jézus Krisztus egyházának története. — K. k. Wappler Antal IV. köt. Pest, 1870. — Tanár: Feld Vilmos.

Magyar nyelv, het. 3 óra. — A magyar nyelv és irodalom történetének vázolata, kapcsolatban a művelődés történetével s tekintettel Magyarország oknyomozó történelmének előadására. — K. k. „A magyar irodalom története“ Környeitől. Pest, 1874. — Írásbeli gyakorlatok:

Írásbeli dolgozatok: 1) Műveltség-történeti méltatása Madách e szavainak: „A tudománynak gazdag ágai

Egy organismus sok külön vonása

Együtt igéző csak.“ — 2) Nagy Lajos. (Jellemrajz.)

3) Fejtegettesék lélektani alapon a közmondásszerű igazság: „Verba movent, exempla trahunt.“ 4) Zrínyi Miklós, a költő, hősköltészeti irodalmunkban. (Irodalomtörténeti és szépészeti rajz.) 5) Elmélkedés Horatius ezen szavai fölött: „Nil mortalibus ardui est:

Coelum ipsum petimus stultitia, neque

Per nostrum patimur scelus

Iracunda Jovem ponere fulmina.“ (Carm. I. 3.) — 6) Mit köszön a magyar nemzeti irodalom Bessenyeinek? (Irodalomtörténeti tanulmány.) 7) Toldy Ferencz halálára. (Emlékbeszéd.) 8) Mikor lesz az élet ránk nézve áldásos iskolává? (Életbölcselemi értekezés.) — Tanár: Nagy Alajos.

Latín nyelv, het. 5 óra. — Tacitus: Agricola, Germania. — Quintilianus: L. X, 1—93. — Horatius: Carm. I. ode 1. 3. 14. 22. 34. — II. 4. 10. 16. — III. 1. 2. 3. 6. — Epist. ad Pisones. — Hetenkint egy írásbeli iskolai gyakorlat otthoni letisztázással. — Tanár: Nagy Alajos.

Görög nyelv, het. 4 óra. — Fordítások: Homer. Ilias VII. ének. — Herodot: VIII. k. 83—103., 107—111., 113—115., 117—120. fej. — Plato: Criton. Minden két hétben egy iskolai dolgozat. — K. k. Hohegger, Homeri Iliadis Epitome. Vindobonae, 1857. — Dietsch, Herodoti historiarum libri IX. vol. II. Lipsiae, 1872. — V. Horváth, Plato Socrates védelme és Critója. Pest, 1867. — Tanár: Balácsi József.

- Német nyelv**, het. 2 óra. — Lantos, tanköltészeti és drámai művek olvasása és fejtegetése. — K. k. Pónori Thewrewk Árpád „Német tan- és olvasókönyv.“ I. k. Budapest, 1875. — Havonkint egy írásbeli dolgozat: a) Fordítás. b) Következő költemények átalakítása vagy azok tartalmának meghatározása: 1) Der Process v. Gellert. 2) Der junge Gelehrte, v. Gellert. 3) Morgenlied v. Klopstock. — Tanár: Balácsi József.
- Történelem**, het. 4 óra. — Magyarország oknyomozó történelme tekintettel a műveltségi viszonyokra. — K. k. Horváth M. „Magyarok története.“ Pest, 1867. — Tanár: Kövessy Kálmán.
- Mennyiségtan**, het. 2 óra. — Betűszámтан ismétlése mellett meter-mértékek, a betűszámтан alkalmazása a mértanra, és a sík elemző mértan alapvonalai. — K. k. Dr. Lutter N. „Mennyiségtan.“ I. r. Számтан. II. r. Mértan. Pest, 1866. — Tanár: Lauch nep. János.
- Menny. földrajz**, het. 2 óra. — A mennyiségtan földrajz alapvonalai. — K. k. Berecz A. Pest, 1870. — Tanár: Lauch nep. János.
- Természettan**, het. 3 óra. — A láttan, sugárzó hő, delejesség, villamosság és légtűnettan a mennyiségtan s a kísérletek alapján. — K. k. Fehér Ipoly „Kísérleti természettan.“ — Tanár: Polák Ede.
- Bölcsészettan**, het. 2 óra. — Gondolkodástan. — K. k. Purgstaller. Pest, 1862. — Tanár: Végh kal. József.

Testgyakorlás.

I—IV. osztályban: hetenkint 2 órában: Szabadgyakorlatok. Rendgyakorlatok. Eszközökön való gyakorlatok. Eszközökkel való gyakorlatok. A gyakorlatok oly módon beosztva, hogy minden egyes órában a tanulók egész teste igénybe vétetett.

V—VIII. osztályban hetenkinti 2 órában. A szabadrend-eszközökön és eszközökkel való gyakorlatok kiváló tekintettel a katonai gyakorlatokra.

III.

A főgymnasium ifjúságának érdemsorozata.

Az érdemsorozatban előforduló rövidítések jelentménye.

H. v. = helvét vallású, ág. v. = ág. vallású, héb. = héber, k. r. n. p. = kegyesrendi növendékpap, sz. F. r. n. p. = szent-Ferencz-rendi növendékpap, szab. = szabályszerű.

Érdemsorozati jegyek.

A magaviselet jelzésére: jó, szabályszerű, rossz.

A tanulmányi előmenetelre nézve: jeles = 1, jó = 2, elégséges = 3, elégtelen = 4.

A) KÖTELEZETT TANTÁRGYAK.

I. OSZTÁLY.

A tanulók nevei	Magaviselet	Rendes tantárgyak										
		Hittan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Német nyelv	Földrajz	Szám- és néz. mért.	Természettan	Szépíráás	Rajz	Testgyakorlat	Művészet
Auspitz Manó, héb., ism.	szab.	2	3	3	2	2	2	1	2	3	2	—
Barmos Gábor	jó	1	1	2	1	1	1	2	1	1	2	1
Bencsik József	szab.	3	4	4	4	4	4	4	3	3	2	3
Eizler Mór, héb.	jó	3	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1
5. Fehér Vilmos, héb.	jó	3	2	1	1	1	2	1	2	2	2	—
Fekete János	szab.	4	4	4	4	3	4	3	3	2	1	2
Fényfy Tihamér	szab.	3	3	4	4	4	4	4	2	3	2	—
Firtling Sándor	jó	1	1	2	1	1	1	1	1	1	2	—
Grosz Lajos, héb.	jó	3	3	3	2	2	3	2	3	3	2	—
10. Grünblatt István, héb.	jó	2	2	2	1	2	3	2	3	3	3	—
Grünblatt Mihály, héb.	jó	1	2	2	1	2	2	1	2	3	2	—
Hochfelder Márton, héb.	jó	2	2	2	1	2	2	1	2	2	2	—
Ivicz Mihály	szab.	3	3	3	3	3	3	2	2	3	2	3
Kecskeméti Adolf, héb.	jó	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	—
15. id. Kovács József	jó	1	2	2	1	2	2	1	1	1	2	—
Kubinyi Konrád	szab.	3	4	4	4	4	4	3	2	2	3	2
Laib Frigyes	jó	1	2	2	1	1	2	1	2	2	1	1
Lipóczy Elek	szab.	2	3	4	4	3	2	3	3	3	2	—
Lipóczy János	szab.	3	4	4	4	3	4	4	3	3	—	—
20. Meixensberger József	jó	3	2	3	1	2	3	3	2	2	—	—
Menczer János	szab.	3	4	4	3	4	4	4	1	1	1	1
Mészáros Döme, ism.	szab.	2	3	3	3	2	3	2	1	2	2	—
Nóta Ferencz	szab.	3	4	4	4	4	4	4	3	3	1	—
Nyári László	jó	1	1	3	2	2	1	1	1	1	1	2
25. Révay András	szab.	3	3	3	3	3	3	2	2	2	2	—
Ring József	jó	1	2	2	1	3	2	2	2	2	1	—
Rosenfeld Armin, héb.	szab.	2	1	1	1	1	1	1	2	3	2	2

A tanulók nevei	Magaviselet	Rendes tantárgyak											
		Hittan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Német nyelv	Földrajz	Számít. és nézl. mért.	Természettan	Szépíró	Rajz	Testgyakorlat	Művészet	Rendkív. tant.
Rosenfeld Manó, héb.	szab.	4	2	2	2	3	2	2	3	3	1	1	
Rothbaum Ignác, héb.	jó	2	1	1	1	1	1	1	1	2	2	—	
30. Steiner Henrik, héb.	jó	1	2	2	2	1	2	2	2	2	—	—	
Steiner Jakab, héb.	jó	2	2	2	1	2	3	2	2	2	1	2	
Szabó László	jó	2	2	3	3	3	3	3	3	3	2	1	
Schindler Károly, héb.	szab.	3	3	4	3	3	4	3	3	3	2	3	
Schlosser József	jó	2	2	3	2	2	3	3	2	3	1	—	
35. Schmidt Mátyás	szab.	2	2	3	2	2	1	1	1	1	1	—	
S. Tóth Gábor	jó	1	1	1	1	1	1	1	2	2	2	1	
Trifont Béla	szab.	4	3	4	4	3	2	3	2	2	2	2	
Venczel Péter, ism.	jó	1	2	1	1	1	2	1	1	1	1	1	
Venetianer Lajos, héb.	jó	2	2	2	1	1	1	1	2	3	2	2	
40. Walther Gábor, héb.	jó	2	1	1	1	1	1	2	2	2	—	—	
Wurm Ignác, héb.	jó	1	1	1	1	2	2	2	2	2	1	—	

Kimaradtak: Csernus József, Fekete Mihály, Gyurkovics Mihály, ism., Jeszenszky Mihály, Juhász Mihály, ism., Kotvics János, ifj. Kovács József, Kurucz József, Mészáros József, Palotás István, Steiner Ede, héb., M. Tóth László.

Összesen: 53

II. OSZTÁLY.

A tanulók nevei	Rendes tantárgyak											
	Magaviselet	Hittan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Német nyelv	Földrajz	Mennyiségtan	Természetrajz	Szépíráás	Rajz	Tesigyakorlat	Műének Rendkv. tant.
Bende István	szab.	3	4	4	3	4	4	3	3	2	2	—
Bogoss Endre	jó	1	2	2	2	1	2	1	2	2	1	1
Ehling Károly	jó	1	1	2	1	1	2	2	1	2	1	—
Erdélyi Gyula	szab.	3	2	3	3	3	3	3	2	3	1	—
5. Farkas Antal	szab.	3	2	3	2	4	4	2	1	1	1	—
Fehér András	szab.	2	1	2	2	1	2	1	2	2	2	—
Fischmann Adolf, héb.	szab.	1	1	1	1	1	2	1	1	2	2	—
Friedmann Mór, héb.	szab.	1	1	1	1	1	2	1	1	2	2	—
Goldmann Leo, héb.	szab.	3	2	4	2	3	4	3	2	4	3	—
10. Harkai István	jó	2	1	2	2	1	1	1	2	2	2	—
Holzmann Ferencz	szab.	1	2	3	2	1	2	2	2	2	2	—
Kalapos Vilmos, ism.	szab.	2	2	3	2	3	2	2	2	2	2	—
Kecskeméti Emil, héb.	jó	1	1	1	1	1	1	1	2	1	fm	2
Kerekes Gáspár, ism.	szab.	2	2	3	3	3	2	2	2	2	1	2
15. Kerekes János, ism.	jó	1	1	2	2	2	2	2	2	1	2	1
Kiss József, ism.	szab.	2	2	3	2	2	4	2	2	1	2	1
Kovács István, ism.	szab.	3	3	3	3	3	2	3	2	1	3	—
Kovács Mihály	szab.	3	3	3	3	3	3	3	2	2	3	—
Kruch Jakab	szab.	1	2	3	2	1	2	2	2	2	2	—
20. Kún Gergely	szab.	2	3	3	2	2	2	2	2	2	2	3
Laczi János	szab.	3	3	4	4	4	3	3	3	2	fm	—
Langó János	szab.	2	2	3	2	2	3	2	2	2	1	2
Lipóczy László	jó	3	3	3	2	3	2	2	2	2	2	—
Lovas Imre	jó	3	3	4	4	3	3	3	2	3	1	—
25. Mottl Béla	jó	1	2	2	1	2	2	1	2	2	1	—
Nyilas Lajos	szab.	2	1	3	2	2	1	2	1	1	1	2
Oláh András	jó	2	3	3	3	3	3	2	1	3	2	2
Politzer Gyula, héb.	jó	1	1	2	1	2	3	2	2	2	1	—
Rimóczy Ferencz, ism.	szab.	3	3	3	2	3	2	2	2	1	1	2
30. Rozsi Sándor	szab.	2	2	3	3	1	2	1	3	2	3	2
Sándor Márton	szab.	3	3	4	3	3	4	3	2	2	2	—
Schäfer Soma, héb.	szab.	1	1	2	1	3	3	2	2	3	3	1
Silbiger Márton, héb.	szab.	3	3	4	3	4	4	4	3	4	3	—
Stringovics Béla	szab.	4	3	3	3	3	3	3	2	2	3	—
35. Szabó Árpád	szab.	4	3	4	3	4	2	3	3	2	2	—
Szabó Gergely	szab.	2	3	4	3	3	3	3	2	3	2	—

A tanulók nevei	Magaviselet	Rendes tantárgyak										
		Hittan	Magyar nyelv.	Latin nyelv	Német nyelv	Földrajz	Mennyiségtan	Természettan	Szépíráás	Rajz	Testgyakorlat	Műének
Szarvasi Zoltán	jó	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1
Ujvári János	szab.	3	3	4	3	3	4	3	2	1	2	2
Varga János	szab.	3	2	3	3	2	3	2	3	3	1	2
40. Virág Ferencz.	jó	3	2	3	3	2	1	3	3	2	3	2
Williger Béla	jó	2	2	3	3	2	3	2	3	2	1	—
Williger Gyula	szab.	3	3	4	3	3	4	3	3	2	1	—
Zunft Zsigmond	szab.	3	2	3	1	2	3	2	2	2	2	2

Kimaradt: Csósz Imre.

Összesen: 44.

III. OSZTÁLY.

A tanulók nevei	Magaviselet	Rendes tantárgyak										
		Hittan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Német nyelv	Földrajz	Történelem	Mennyiségtan	Természettan	Rajz	Testgyakorlás	Műének
Bagi Gyula, ism.	szab.	1	1	3	2	1	1	1	1	2	2	—
Banó Gergely	szab.	2	2	2	3	2	2	2	2	2	1	1
Biró Ádám, ism.	szab.	2	3	3	3	1	1	3	1	1	2	1
Blaskovics Lajos, ág. v. ism.	jó	1	3	3	2	2	3	3	2	2	1	—
5. Bodri Mihály	jó	2	3	3	2	2	2	2	2	1	2	2
Bódogh Ferencz	szab.	3	3	3	2	3	2	2	2	3	3	—
Braun Salamon, héb.	szab.	2	3	3	1	3	2	4	1	2	2	—
Csolnoki Károly	szab.	3	4	3	1	2	3	4	3	2	1	—
Dobos Antal	jó	1	3	3	3	1	2	4	2	2	2	2
10. Dömötör Dezső	szab.	2	2	2	1	1	1	3	1	3	1	—

A tanulók nevei	Magaviselet	Rendes tantárgyak										Műének	Rendkr. tant.
		Hittan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Német nyelv	Földrajz	Történelem	Mennyiségtan	Természettan	Rajz	Testgyakorlás		
Dömötör Zoltán	jó	1	1	2	1	1	1	2	1	1	2	—	—
Gallé Antal, ism.	szab.	3	3	3	2	2	2	3	3	3	2	—	—
Geday Sándor, ism.	szab.	2	1	2	1	1	1	1	1	1	1	—	—
Kecskeméti Lajos, héb.	jó	2	1	2	1	1	1	2	1	3	2	—	—
15. Kecskeméti Lipót, héb.	jó	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	—	—
Keller Ödön, héb.	jó	2	1	2	1	1	1	3	1	2	2	—	—
Kóhl Jakab	jó	1	2	2	1	2	1	2	2	2	2	—	—
Kolbusz József	jó	2	3	3	2	2	3	3	3	2	1	—	—
Kovács Béla	jó	1	1	2	3	1	1	2	1	2	2	—	—
20. id. Kovács István	szab.	2	2	2	2	1	1	2	2	2	3	—	—
Lakatos Ferencz	jó	2	2	3	3	1	2	2	2	3	3	—	—
Máté László, ism.	szab.	1	1	3	3	2	2	3	3	1	2	—	—
Nagy Gáspár	szab.	2	2	3	2	2	2	3	2	2	1	—	—
Pataky Antal	jó	3	3	3	2	3	2	3	2	1	3	—	—
25. Reiner Vilmos, héb.	jó	3	2	3	1	2	1	2	2	2	2	—	—
Révay László, ism.	szab.	3	1	2	2	1	1	2	2	1	1	—	—
Schwarz Vilmos, héb.	szab.	2	1	3	2	1	2	3	2	2	1	—	—
Sekulesz Adolf, héb.	jó	2	1	3	1	3	2	4	2	2	3	—	—
Spieler Jenő, héb.	jó	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	—	—
30. id. Szabó László	szab.	2	3	3	2	2	2	3	3	3	2	—	—
ifj. Szabó László	szab.	2	2	3	2	1	1	1	1	1	2	—	—
Szarka Jenő	szab.	3	3	2	3	2	2	3	2	3	1	—	—
Tóth Mátyás	jó	2	2	3	3	1	2	3	1	2	1	—	—
Varga Pál	jó	2	3	3	3	1	2	3	2	2	2	—	—
35. Zsivkovics Antal	szab.	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	—	—

Kimaradtak : ifj. Kovács István, Lichtner Márton, héb.

Összesen : 37.

IV. OSZTÁLY.

A tanulók nevei	Magaviselet	Rendes tantárgyak										
		Hittan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Német nyelv	Történelem	Mennyiségtan	Természettan	Vegytan	Rajz	Testgyakorlat	Műének Rendkív. tant.
Ádám József, ism.	jó	2	2	3	3	2	2	3	2	1	—	—
Barakkó Miklós	szab.	2	2	2	3	2	2	3	2	1	1	—
Batlay János	jó	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	—
Bite László	szab.	1	1	2	3	1	1	3	1	2	2	1
5. Bogyó István	jó	2	2	3	2	1	1	3	1	1	2	—
Brett Gusztáv, héb.	jó	1	2	2	2	2	3	3	2	1	2	—
Csabay Antal	jó	1	1	2	2	1	1	3	2	2	1	—
Füleky Lajos	jó	1	1	2	2	1	1	1	1	1	1	—
Gál Pál	jó	2	2	3	3	2	3	3	3	1	2	—
10. Goldhammer Gáspár, héb.	jó	3	1	2	1	1	2	1	1	1	1	—
Ivicz Imre	szab.	2	2	3	3	2	3	2	3	1	3	—
Kerekes József	jó	1	1	2	2	1	2	2	1	1	1	1
Király Gáspár	szab.	1	1	2	2	1	1	1	2	1	2	—
Laib Rezső	jó	2	2	3	1	2	2	2	2	1	1	—
15. id. Lusztig Mihály, héb.	jó	2	1	3	1	1	2	2	1	3	2	—
ifj. Lusztig Mihály, héb.	jó	1	1	1	1	1	1	1	1	3	—	—
Máté József, ism.	szab.	2	2	3	3	2	3	3	2	2	2	—
Oláh Sándor	jó	1	1	2	2	1	1	2	1	1	1	—
Oszmann Mór, héb.	szab.	2	2	3	2	2	2	3	3	3	3	—
20. Schwarz Dániel, héb.	szab.	—	1	3	1	—	—	3	—	1	1	—
Silbiger Hermann, héb.	szab.	3	2	3	2	2	3	3	3	1	3	—
Steiner Sámuel, héb.	jó	1	1	2	1	1	2	2	2	1	3	—

Összesen: 22.

V. OSZTÁLY.

A tanulók nevei	Magaviselet	Rendes tantárgyak										
		Hittan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Német nyelv	Földrajz s történ.	Természettan	Mennyiségtan	Testgyakorlat	Rajz	Rendkív. tant. Műének
Acsai Antal	jó	1	1	1	1	2	1	1	2	2	—	—
Augusztin Béla	jó	1	2	2	2	1	1	2	2	1	—	1
Baksai József, ösztön dij.	jó	1	1	1	1	2	1	1	1	3	1	—
Bárkány Gyula, ism.	jó	1	3	3	2	3	2	2	2	1	—	—
5. Esőssi Gyula	jó	2	2	3	2	3	1	2	3	1	—	—
Gyenes Elek	szab.	2	3	3	3	3	3	2	2	3	—	—
Hajagos Károly	szab.	2	2	2	3	3	2	3	3	3	—	—
Haulik Károly	jó	2	3	3	3	2	1	1	2	2	—	—
Horváth István, helv. v.	jó	1	2	2	2	2	1	1	2	2	—	—
10. Kecskeméti Zsigmond, héb.	szab.	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1	—
Kerekes Gyula, ism.	szab.	2	2	2	3	2	2	2	2	2	—	—
Klauber Salamon, héb.	szab.	1	1	2	1	1	1	2	2	3	—	—
Kovács János	szab.	2	1	2	2	3	1	3	2	3	—	—
Miklóska Kálmán	szab.	2	2	3	3	2	2	2	2	1	—	—
15. Miklósi Sándor	jó	1	2	2	2	2	1	1	1	1	—	1
Mráz József	jó	2	3	3	3	3	2	3	3	1	—	—
Nagy László	jó	1	1	1	1	2	1	1	1	1	—	—
Schlesinger Adolf, héb.	szab.	1	1	2	1	1	1	2	2	1	—	—
Schönwald Károly, héb.	szab.	2	1	1	1	1	1	1	1	2	—	—
20. Szabó Pál	jó	1	1	1	1	1	1	1	1	3	—	—
Százdi István, ism.	szab.	1	3	2	2	3	2	2	2	1	—	—
Szent-Gály Gyula, öszt. d. ism.	jó	1	1	1	1	1	1	1	1	—	—	—
Szeretin Gyula	jó	1	1	1	1	1	1	1	1	2	—	1
Török Béla	szab.	2	3	3	3	2	1	2	3	—	—	—
25. Ujvári Gyula	jó	2	2	2	2	2	1	2	2	2	—	—

Kimaradtak: Goldstein Lipót héb., Kiss Mihály ism., Sente József.

Összesen: 28.

VI. OSZTÁLY.

A tanulók nevei	Magaviselet	Rendes tantárgyak											
		Hittan	Magyar nyelv.	Latin nyelv	Görög nyelv	Német nyelv	Földrajz s történ.	Természettan	Mennyiségtan	Vegytan	Testgyakorlat	Rajz	Rendkív. tant. Műének
Barta György	jó	2	3	3	3	3	2	3	3	3	3	—	—
Biró Gáspár	jó	1	1	2	2	2	1	1	3	1	1	—	—
Biró Mátyás	szab.	1	1	2	3	3	2	1	4	2	1	—	—
Csernus László	jó	1	2	2	2	2	2	1	2	2	2	—	—
5. Gömörý Sándor	jó	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	—
Gyenes Imre	jó	2	2	2	3	2	3	2	3	2	3	—	—
Kis József	jó	1	1	1	2	1	1	1	2	2	2	—	—
Kövári László	jó	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1	—
Mészáros Ferencz	jó	2	2	3	3	2	2	2	4	3	fm	—	1
10. Steiner Gusztáv, héb.	szab.	2	1	1	2	1	1	2	2	2	1	2	—
Wiszt József	jó	1	1	2	2	2	1	1	3	2	1	—	—

Kimaradt: Mattyasovszky Móricz.

Összesen: 12.

VII. OSZTÁLY.

A tanulók nevei	Magaviselet	Rendes tantárgyak										Rendkív. tant.		
		Hittan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Német nyelv	Földrajz és tört.	Mennyiségtan	Természettan	Bölcsészettan	Testgyakorlat		Rajz	Művészet
Arnold Endre	jó	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
Bencsik Antal	szab.	2	3	3	3	3	2	4	2	3	1	1	1	
Ehling Károly, k. r. n. p.	jó	1	1	1	1	1	1	3	1	1	1	1	1	
Erdélyi Ferencz	szab.	2	3	3	3	3	2	3	1	3	2	1	1	
5. Fodor Antal	jó	2	2	3	2	2	2	3	1	2	1	1	1	
Foltin János	szab.	1	3	3	3	3	2	3	1	2	1	1	1	
Fornberg József, k. r. n. p.	jó	1	1	1	1	1	1	3	1	1	1	1	1	
Fritz József, k. r. n. p.	jó	1	1	2	2	1	1	2	1	1	1	1	1	
Hajagos Béla	jó	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1	1	
10. Hirsch Pál, héb.	szab.	1	2	3	3	1	1	3	1	1	3	1	1	
Kecskenéti Sándor, héb.	jó	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
Klein Miksa, héb.	szab.	1	3	3	2	2	1	3	1	1	3	1	1	
Kulhanek Albin, k. r. n. p.	jó	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
Madár Imre, k. r. n. p.	jó	2	1	3	2	2	1	1	1	2	1	1	1	
15. Makay József	szab.	2	3	3	3	3	2	4	2	2	2	1	1	
Nyáry József, k. r. n. p.	jó	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
Ottó Sándor	jó	1	1	1	1	2	1	1	1	1	1	1	1	
Pap János, k. r. n. p.	jó	1	1	2	2	1	1	2	1	1	1	1	1	
Ruszel Károly, k. r. n.	jó	1	1	2	2	1	1	1	1	1	1	1	1	
20. Seres László	szab.	2	2	3	3	3	2	3	2	2	3	1	1	
Szabó József, k. r. n. p.	jó	1	1	1	2	1	1	1	1	1	1	1	1	
Szekeres Antal	szab.	3	3	3	3	3	2	4	2	3	1	1	1	
Sztrizsenyecz Károly, k. r. n. p.	jó	2	2	2	2	2	1	2	1	1	1	1	1	
Ungár Ferencz, héb.	szab.	1	2	1	1	1	1	1	1	1	2	1	1	
25. Váczi János	jó	1	1	1	1	1	1	2	1	1	2	1	1	
Virágh Rajner, sz. F. r. n. p.	jó	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
Zsigmond Kálmán	szab.	2	3	3	3	3	2	3	2	3	2	1	1	

Tanodát változtattak : Bagi László, Bánó Antal, Wittner Aladár.
 Kimaradt: Csósz Pál.

Összesen: 31

VIII. OSZTÁLY.

A tanulók nevei	Magaviselet	Rendes tantárgyak												
		Hittan	Magy. ny. és irod. tört.	Latin nyelv	Görög nyelv	Német nyelv	Menny. földrajz	Történelem	Monnyiségtan	Természettan	Bölcshészettan	Testgyakorlat	Rajz	Rendkív. tant. művészetek
Bartek Lajos, k. r. n. p.	jó	1	1	1	1	1	2	1	3	1	1	—	1	1
Basa László, k. r. n. p.	jó	2	1	2	1	1	2	1	2	2	1	—	1	1
Blaskó Endre, k. r. n. p.	jó	2	2	2	2	1	2	2	1	1	1	—	1	1
Blaskovics Antal	jó	3	2	3	3	3	2	2	3	2	2	1	1	2
5. Csulyok Béla	szab.	2	1	2	2	2	1	1	2	1	1	1	—	—
Fiala János	szab.	2	2	2	2	2	2	2	2	2	1	1	—	1
Haaz János, k. r. n. p.	jó	2	1	2	2	1	2	2	3	2	1	—	1	1
Horváth György, k. r. n. p.	jó	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	—	1	1
Horváth Sándor, k. r. n. p.	jó	1	1	2	1	2	1	1	2	1	1	—	1	1
10. Kocsis Antal	jó	2	2	3	3	2	1	3	3	3	2	1	—	—
Kubányi Béla, k. r. n. p.	jó	1	1	2	2	1	1	2	2	1	1	—	1	1
Markovics Lajos, k. r. n. p.	jó	2	1	2	2	1	1	2	2	1	1	—	1	1
Rigó István, k. r. n. p.	jó	1	1	1	1	1	2	1	3	1	1	—	1	1
Sáfrán József, k. r. n. p.	jó	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	—	1	1
15. Szabó Károly	szab.	1	1	3	2	1	1	1	2	1	1	1	—	—
Szelezky Bálint	jó	1	1	2	3	2	1	2	3	1	1	fm	—	—
Szűcs Lajos	szab.	2	2	3	3	2	2	2	2	2	2	1	—	—
Tóth Dezső	jó	2	1	2	2	2	2	2	3	2	1	1	—	—
Tölcsery Ferencz, k. r. n. p.	jó	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	—	1	1
20. Tremmer Gyula, k. r. n. p.	jó	1	1	1	2	1	1	1	3	1	1	—	1	1
Vass Imre, k. r. n. p.	jó	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	—	1	1
Vámos Marián, k. r. n. p.	jó	1	2	2	2	2	2	2	3	2	1	—	1	1

Tanodát változtattak: Bánó József, Bedros János, Tóth Géza.

Összesen: 25.

B) NEM KÖTELEZETT TANTÁRGYAK.

Franczia nyelvet tanultak:

- III. oszt.: Dömötör Dezső, Dömötör Zoltán, Schwarz Vilmos jó, Kovács Béla elégséges,
 IV. oszt.: Bogyó István jó,
 V. oszt.: Augusztin Béla elégséges,
 VI. oszt.: Gyenes Imre jó, Kóváry László jel. előmenetellel.

Gyorsírást tanultak:

- III. oszt.: Banó Gergely, Bodri Mihály, Dömötör Zoltán, Kecskeméti Lipót, Szabó László jel., Dömötör Dezső, Geday Sándor, Schwarz Vilmos jó, Révay László, Zsivkovics Antal elégséges,
 IV. oszt.: Batlay János, Bite László, Füleky Lajos, Király Gáspár, id. Lusztig Mihály, ifj. Lusztig Mihály, Oláh Sándor, Oszmann Mór, Steiner Sándor, Silbiger Hermann jel., Brett Gusztáv jó,
 V. oszt.: Augusztin Béla, Kecskeméti Zsigmond, Schlesinger Adolf, Szent-Gály Gyula, Szeretin Gyula jel., Klauber Salamon jó,
 VI. oszt.: Gömörly Sándor, Kóváry László jel., Mészáros Ferencz jó,
 VII. oszt.: Fodor Antal, Hajagos Béla, Hirsch Pál, Ottó János, Pap János k. r. n. p., Szabó József k. r. n. p., Sztrizensecz Károly k. r. n. p. jel.,
 VIII. oszt.: Blaskó Endre k. r. n. p., Blaskovics Antal jel., Vámos Marián k. r. n. p. jó előmenetellel.

Zenét tanultak:

- I. oszt.: Eizler Mór, Grosz Lajos, Rosenfeld Armin, Rosenfeld Mór, Steiner Henrik, Trifont Béla jó, Révay Andor elégséges,
 II. oszt.: Holzman Ferencz, Kún Gergely elégs., Kecskeméti Emil, Mottl Béla, Williger Béla jó, Politzer Gyula, Schäfer Soma, Szarvassy Zoltán jel.,
 III. oszt.: Bagi Gyula, Schwarz Vilmos jó, Banó Gergely, Geday Sándor, Spieler Jenő, Szabó László. jel.,
 IV. oszt.: Brett Gusztáv, Füleky Lajos, Schwarz Dániel jó, ifj. Lusztig Mihály jel.,
 V. oszt.: Klauber S., Lovács János jó, Szent-Gály Gyula, Ujváry Gergely jel.,
 VI. oszt.: Mészáros Ferencz jel.,
 VII. oszt.: Hajagos Béla, Hirsch Pál, Sztrizensecs Károly k. r. n. p. jel.,
 VIII. oszt.: Blaskó Endre k. r. n. p., Blaskovics Antal, Fiala János, Horváth György k. r. n. p., Rigó Istv. k. r. n. p., Szabó Károly, Vass Imre k. r. n. p. jel. előmenetellel.

IV.

Statisztikai táblázatok.

1. A tanulók általános áttekintése.

Osztály	A tanulók száma			Vallásuk				Nyelvi viszonyaik (Minő nyelveket beszélnek?)				Szüleik polgári állása				Előmenetelők		
	beiratott	elhalt	elmaradt	r. k.	helv. v.	ág. h.	héber	magyar	magyar, német	magyar, tót	magyar, német, tót	értelmiség	önálló östermelők (földbirtokosok s bérlők)	önálló kereskedők s iparosok	magántisztviselők	személyes szolgálatot tevők s munkások	haladók	ismétlők
I.	53	—	12	24	—	—	17	18	23	—	—	11	13	18	4	7	48	5
II.	44	—	1	36	—	—	7	30	13	—	—	8	15	11	6	4	37	7
III.	37	—	2	26	—	1	8	23	12	—	—	5	8	17	3	4	30	7
IV.	22	—	—	14	—	—	8	11	11	—	—	3	3	9	3	4	20	2
V.	28	—	3	20	1	—	4	20	2	3	—	8	—	16	—	4	23	5
VI.	12	—	1	9	—	—	2	7	4	—	—	1	4	3	2	2	12	—
VII.	31	—	4	23	—	—	4	17	7	3	—	9	8	13	—	1	31	—
VIII.	25	—	3	21	1	—	—	19	3	—	—	6	10	4	5	—	25	—

2. A tanulmányozás eredményének áttekintése osztályonként.

T a n t á r g y a k	<i>I. osztály</i>				<i>II. osztály.</i>				
	jeles	jó	elégse- ges	elégte- len	jeles	jó	elégse- ges	elégte- len	
Vallástan	11	14	13	3	12	12	17	2	
Magyar nyelv	10	16	9	6	11	16	15	1	
Latin nyelv	9	12	10	10	4	8	21	10	
Német nyelv	20	7	6	8	9	15	16	3	
Földrajz	13	13	10	5	11	11	16	5	
Szám- és mértan	11	13	9	8	5	17	13	8	
Természetrajz	16	12	8	5	9	19	14	1	
Rajzolás	9	16	16	—	9	26	6	2	
Szépíráás	11	20	10	—	7	27	9	—	
*) Testgyakorlás	13	23	2	—	14	19	8	—	
*) 3 fölmentetett.				*) 2 fölmentetett.					
<i>III. osztály.</i>				<i>IV. osztály.</i>					
a) Vallástan	9	18	8	—	10	9	2	—	
Magyar nyelv	12	9	13	1	12	10	—	—	
Latin nyelv	2	11	22	—	2	10	10	—	
Német nyelv	12	12	11	—	7	9	6	—	
Földrajz	18	13	4	—	—	—	—	—	
b) Történelem	15	16	4	—	12	9	—	—	
c) Szám- és mértan	5	11	15	4	8	8	5	—	
Természettan	12	17	6	—	5	6	11	—	
d) Vegytan	—	—	—	—	9	8	4	—	
Rajzolás	10	17	8	—	16	3	3	—	
e) Testgyakorlás	11	17	7	—	9	7	4	—	
				a) } b) } 1 beteg. c) } d) } e) 2 fölmentetett.					
<i>V. osztály.</i>				<i>VI. osztály.</i>					
Vallástan	14	11	—	—	7	4	—	—	
Magyar nyelv	11	8	6	—	7	3	1	—	
Latin nyelv	8	10	7	—	4	5	2	—	
Görög nyelv	10	8	7	—	2	5	4	—	
Német nyelv	8	10	7	—	4	5	2	—	
Történelem	18	6	1	—	6	4	1	—	
Szám- és mértan	8	13	4	—	2	3	4	2	
Természetrajz	11	11	3	—	5	5	1	—	
Vegytan	—	—	—	—	4	4	3	—	
*) Testgyakorlás	9	8	6	—	5	3	2	—	
*) 2 fölmentetett.									

Tantárgyak	VII. osztály.				VIII. osztály.			
	jeles	jó	elégse- ges	elégte- len	jeles	jó	elégse- ges	elégte- len
Vallásan	18	8	1	—	12	9	1	—
Magyar nyelv	15	5	7	—	16	6	—	—
Latin nyelv	12	4	11	—	7	11	4	—
Görög nyelv	11	8	8	—	8	10	4	—
Német nyelv	15	5	7	—	13	8	1	—
Történelem	19	8	—	—	11	10	1	—
Szám- és mértan	11	4	9	3	5	8	9	—
Természettan	22	5	—	—	14	7	1	—
Mennyiségtani földrajz	—	—	—	—	12	10	—	—
Bölcsészettan	18	5	4	—	19	3	—	—
Testgyakorlás	6*)	6	3	—	7*)	—	—	—

*) 1 világi és 11 növ. pap fölmentett.   *) 1 világi és 15 növ. pap fölmentett.

3. Az érettségi vizsgálatok eredményének áttekintése.

Jelentkezett	Írásbeli vizsgálatot tett	Szóbeli vizsgálatot tett	Érettnek nyilvánítottatott		Egyetemre szándékozott				Műegyetemre			Más pályára	
			kitüntetéssel	egyszerűen	theológiai	juridikai	medikai	filozófiai k.	építészeti	mérnöki s gépészi	vegyézi szakra	gyógyászati részeti	gazdászati
28	28	28	4	24	20	4	—	2	—	—	—	1	1

V.

Figyelmeztetés.

A jövő tanév szeptember hó 1-én veszi kezdetét. A nyilvános tanulók szabályszerű fölvétele augusztus hó 29-én, 30-án és 31-én történik.

A nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter 1876-ik évi július hó 22-én 12,787. sz. a. kelt rendeletével kiadott „Középiskolai rendtartás“ szerint a gymnasium első osztályába csak oly tanuló léphet, ki a 9. évet betöltötte, s 12 évnél nem idősebb. — Tizenkét évnél idősebb fiú fölvétele fölött a tanárkar határoz. Ismereteinek mértékére nézve megkövetelendő, hogy a nép-

iskola negyedik osztályának tananyagában kellő jártassággal birjon; ez ismereteit külön fölvételi vizsgálattal igazolja.

A fölvételi vizsgálat minden, a gymnasium első osztályába felveendő ifjúra nézve kivétel nélkül kötelező.

Kelt a kecskeméti kegyes-tanítórendi főgymnasiumban, 1878. évi június hó 30-án.

Dr. Polák Ede s. k.
igazgató.
